odajutás igen nehéz volt, — ma félóránként, épen e czélra készült két csinos kis gőzös (Klotild és Nádor) szállitja ki a vendégeket.

Lépjünk egyikére e gőzösöknek Pesten a Vigadó irányában, és tegyük meg zeneszó mellett a rövid vizi utat, mely 15 perczig tart. A sziget délkeleti csúcsán kiszállva, legelőbb is a kikötővel szemközt fekvő *nagy vendéglő*hez jutunk, melynek izléses modora mindjárt eleve igen kellemes hatást tesz, s melynek oszlopsoros verandájáról gyönyörü kilátás esik a fák lombjainak nyilásai közt a méltóságos Dunára, a roppant lánczhidra és az óriási léptekkel haladó Pest városra. Említést érdemel ez épületben a terjedelmes és csinosan diszitett étterem.

A nagy vendéglő budai oldalán, a *lóvonatu vasut* könnyüszerü egy lovas nyilt kocsijába ülve, folyvást lombárnyékban haladunk a balpart hosszában felfelé. A sziget közepe táján egy rom oldalához épitett nyaraló, körülte gyönyörü terepélyfák tömege kinálkozik szórakozással, üditéssel, — azonban czélunk az *artézi kut*, s ezuttal nem engedünk a csábitásnak, hanem tovább haladunk mindaddig, mignem a hatalmas kutfő erös locsogása és a körülte állongáló néptömeg értesit, hogy a czélhoz eljutottunk.

A meleg viz erös sugárban szökell ég felé, aztán tajtékozva hull a földre vissza, és a pár lépésnyire fekvő Dunába siet. A kutfötöl keletre, nehány lépés távolban, virágokkal diszitett csinos kioszk áll, hol egy vizi nimfa kezében tartott virágedény szolgál gyógyvizzel. Nem messze innen szökökut ontja langyos vizét, mesterségesen alakitott szirtekre, melyekre kuszó növények kapaszkodnak.

E szökökut mellett terül el a kisebb fürdőépület, mely még az idén elkészül és jövő tavaszszal közhasználatra bocsáttatik. Ez épület általában igen nemes stylü, közepén oszlopokra nehezkedő kuptetejü elöcsarnok, fülkéiben szobrokkal. A csarnokból nyilnak a fürdöszobákba vezető folyosók, melyek felülről kapják a világosságot. A fürdöszobák — számuk körülbelől 50-re megy — három osztályba sorozvák, falaik márványnyal és porczellánnal vannak fedve, és halvány ablaküvegeken át félvilágosságot nyernek kivülről. E helyiségben mindenféle ásványvizek, valamint kecsketej, savó stb. lesz kapható.

A fürdöházon fölül a gőzgép *gépháza* áll, melynek rendeltetése, hogy a fürdöket a szükséges hideg vizzel ellássa, és az utak és növények öntözéséhez szükséges vizet, a szigeten keresztül kasul vont vizvezetés csöveibe nyomja. A gépházzal gözmosó-intézet is van összeköttetésben, mely a fürdö- és asztali ruhák mosását lehető kimélettel, s mégis gyorsan és pontosan végzi. A vizes ruhát hasonlókép a gözgép facsarja ki és száritja, sokkal gyorsabban és czélszerübben, mint kézzel és közönséges meleggel lehetne. A gépházon magán is, bár egészen gyakorlati rendeltetésü, bizonyos kellem és izlés ömlik el, mint a szigeten általában minden a csin jellegét viseli és a tervezök szakértelmét s izlését bizonyitja, mely a legcsekélyebb tárgynak is bájt tud a czélszerüség mellett kölcsönözni.

Visszafelé a sziget bal partján indulunk. Igen jó karban tartott, egymással minduntalan ölelkező, keresztül kasul vont kerti utak vezetnek sürü bokrok közt, zöld lombok árnyában, a Máriatemplom és zárda romjaihoz. E hépehupás hely egyike a legérdekesb helyeknek a főváros környékén. A hajdankor tiszteletre méltó képe ez: omladozó falak, melyek az idő kezének nyomait viselik ugyan, de azért még repkény és vad szőlő befutotta romjaikban is a góth styl szépségeiről tesznek tanuságot. — A romok közt s az utak mellékein elegans kerti székek kinálkoznak, s a hely annyira rejtelmes, hogy noha látogatókból soha ki nem fogy, folyvást csend környezi, melyben andalitólag hangzik a bokrok közt rejtező fülmile éneke.

E romoktól széles ut vezet a Mihály-kolostor romfalához, melyet már a lóvasuti kocsiról észrevettünk. E magas barna romfalhoz tágas épület van ragasztva: a boldogult József nádor kedvencz nyaralója. Egyszerü épület az még ma, de tervben van a kor igényeihez képest átalakitása a tulajdonos főherczeg használatára.

E nyaraló előtt egész csoportja áll a legszebb fáknak, minöket szem valaha látott: hársak, platánok, vadgesztenyék, melyek óriási terepélyei üditő árnyat nyujtanak az alattok járókelőknek. Különös figyelmet érdemelnek itt a tulipánfák, melyek faja nálunk különben sem mindennapi, de az itt levő példányok még általában véve is ritka nagyságuak és szépségüek.

Az egész sziget tele van természeti szépségekkel. A ki benne jár, gazdag tenyészetben látja a ritka szép fákat, galagonya-bokroktól körülvéve, és kuszó növényekkel ölelkezve, — a ki pedig bármely ponton partjaira lép, felséges kilátásban gyönyörködhetik. Fenn a Duna medrének mintegy öreképen a váczi és visegrádi hegyek, jobbról a vén Ó-Buda, a vár és a budai hegység; balról az erőteljes, ifju Pest, délnek pedig a lánczhid, a világ egyik legnagyszerübb épitménye. Lábainknál a Duna morajlik és erödök a a kövel kirakott partokból egy-egy darabot elszakitni, és csinos tamariszk-bokrok mosolyogják e hiu erödözést.

Nincs ember, a ki kellemes benyomást ne vigyen haza e mulatóhelyről, mely valódi áldás a tömött és poros főváros lakóira nézve. És miután a pár évre tervezett épitkezések közt, melyeknek csak igen kis részéről emlékezhettünk e czikk folyamán, svájczi stylü nyári lakások is nagy számban találhatók, — kétségen kivül áll, hogy Budapest lakosai nemsokára részint lakók, részint látogatókképen nélkülözhetlen helyül tekintendik a Margit-szigetet; s biztosan mondhatjuk, hogy Európának egyetlen fürdője sincs, mely akár czélszerüség, akár természeti szépség s a berendezés nagyszerüsége tekintetében csak távolról is versenyezhetne a Margit-sziget fürdöjével!

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomatott saját nyomdájában Pesten 1869 (egyetem-utcza 4-ik szám alatt).

27-ik szám. **Tizenhatodik évfolyam.**

Vasárnapi Ujság.

Pest, julius 4-én 1869.

Előfizetési föltételek: a **Vasárnapi Ujság** és **Politikai Ujdonságok együtt**: Egész évre 10 ft. — Fél évre 5 ft.
Csupán Vasárnapi Ujság: Egész évre 6 ft. — Fél évre 3 ft. — **Csupán Politikai Ujdonságok**: Egész évre 5 ft. — Fél évre 2 ft. 50 kr.

Hirdetési dijak, a Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságokat illetőleg: Egy négyszer hasábzott petit sor vagy annak helye egyszeri igtatásnál 10 krba, háromszori vagy többszöri igtatásnál csak 7 krba számittatik. — Kiadó-hivatalunk számára hirdetményeket elfogad **Bécsben: Oppelik Alajos**, Wollzeile Nro. 22. és **Haasenstein** és **Vogler** Wollzeile Nro. 9. — Bélyeg-dij külön minden igtatás után 30 krajczár.

Gróf Gyulay Lajos.

Egy oly férfiu emlékezetét ujitjuk meg, ki feltünés és zaj nélkül, csöndben, de folytonosan és kitartó hüséggel munkálva a haza javára, többet tett és hatott, többet áldozott mint sokan, kik inkább akarva látszani, mint lenni valóban, magok kürtölik tetteiket s koszorút igényelnek magoknak; egy szerény, de hü hazafi, a nemzetiség, haladás és müvelödés fáradhatlan s tevékeny előmozditója, a nemrég elhunyt gróf Gyulay Lajos emlékét ujitjuk meg ez alkalommal.

Marosnémethi gróf Gyulay Lajos András-falván Udvarhelyszékben, 1800. junius 24-dikén született. Atyja gr. Gyulay Ferencz cs. k. kamarás, anyja Kohányi Kácsándy Zsuzsánna volt. E kitünö nöről igy ir Toldy Ferencz, jeles tudósunk: „A leány a női cultura magas vonalán állott, ismerte nemcsak az uj mivelt népek irodalmait, hanem jártas volt a görög nyelvben és poetákban is, kik közül Anakreont különösen kedvelte. Távol vala azonban ama tudákos asszonykák követelö negédjétől, kiknek minden iparkodások, azzal, a mit különben is csak félig tudnak, a nemökbeliek felett csillogni, s eltanult bölcseségökkel férfiak irányában elsöséget éreztetni: nála a tudás a legbájosb igénytelenséggel s meleg nöiséggel egyesülve, hóditó volt tudtán kivül.“ *)

Gróf Gyulay Ferencz boldog házassága után egészen visszavonult a politikai élet zajától. Azt tartotta, sokkal üdvösebb szolgálatot tehet a nemzetnek, ha a jövendönek nevel jó honfiakat és leányokat, ha megyéje közértelmét megszilárditja, egyháza érdekeit szünet nélkül szem előtt tartja, jól berendezett gazdaságával a többi birtokosnak példát ad, a környékben lakó szegények nyomorát enyhiti: mintha a hatalom kegymosolyait keresné. 1807-ben márczius 3-dikán gróf Gyulay Ferencz meghalván, gyermeke nevelésének gondja az özvegy grófnéra nehezedett, ki e feladatban jobb segitöt nem találhatott volna, mint a nevelöben, kit házához Kazinczy Ferencz ajánlott, Döbrentei Gáborban, ki mint a serdülö Lajos nevelője 1808-ban lépett a család körébe. A németországi egyetemeken kiképzett fiatal nevelö nem annyira az ismeretek számszerinti szaporitását, mint inkább a szellem tehetségeinek kifejlesztését, a tudományok iránt való érdek felébresztését tüzte ki czéljául; eltávozott az akkori idö tanmodorának rideg egyoldaluságától, mely az emlékező tehetségnek kiváló szerepet adván, e közben a tudományos szellem felébresztését s a többi értelmi tehetség müvelését elmulasztotta. Döbrentei korán bevezette öt az irodalom szeretetébe s bevonta öt az általa szerkesztett „Erdélyi Muzeum“ czimü folyóirat érdek-körébe. Ez idö tájt maga a fiatal gróf több eredeti értekezésével s némely régi és uj iró tiszta, szép magyar nyelvre való leforditásával Kazinczy Ferencz figyelmét, buzditását nyerte.

GRÓF GYULAY LAJOS.
(1800—1869.)

Már 17 éves korában iskoláit végezvén, kitünö szigorlat után, az akkori kor szokása szerint, Maros-Vásárhelyre ment joggyakorlatra. Itt is ugy, mint azelőtt, azok társaságát kereste, kik a magyar nyelv és irodalom fejlesztése körül munkások voltak. 1818-ban a marosnémethi jószág az akkor még csak 18 éves fiatal grófnak átadatván, Döbrenteivel együtt egypár esztendöt falusi jószágán töltött, s ez idö alatt gazdaságában sok okszerü javitást inditott meg. Közben Kolozsvárott megjelenvén, ö és a még jelenleg is élö id. gróf Bethlen Ferencz voltak a legelsök, kik a magyar ruhát ujból felvették s példájok által a mindennapi használatból kiszoritott nemzeti viseletet szélesb körben elterjesztették. 1822-ben Bécsbe ment az erdélyi udvari kanczelláriához, hol huzamos ideig tartott szolgálata alatt atyjától reá maradt könyvtárát tetemesen megszaporitotta. Már Bécsben minden a hazában megjelent magyar könyvet megszerzett magának, s e magyar könyvgyüjtési buzgalmával élete végéig soha föl nem hagyott. Könyvtára századunk magyar irodalmának minden jelentékeny munkáját birja.

Hosszas távollét után Erdélybe visszatérvén, a nyilvános életet nagyrészben megváltozva találta; azon magyar, nemzeties irány, mely e század elején a családok tüzhelyén élesztetett fel, ekkor már szélesb kört foglalt el, a vármegyegyülésekben nyilatkozott bátran, fenhangon, hóditólag, hogy utóbb a kolozsvári 1834-ki országgyülésben találja legméltóbb kifejezését. Ez emlékezetes országgyülést megelözöleg a megyegyülések voltak a felébredt közszellem küzdtérei. A vándor patrióták, köztük gróf Gyulay Lajos

*) Kazinczy Ferencz és kora. Irta Toldy Ferencz. Pest, 1859. I. k. 57. lap.

is, megyegyülésről megyegyülésre jártak, hogy az önkény ellen emelt panaszos szó immár nyilvános legyen. Az 1837-ki szebeni országgyülésen Zarándmegye választott követe volt, s itt több ellenzéki inditványával, a reform-kérdések hathatós tárgyalásával, valamint Zarándmegyében tartott szónoklataival, melyekben politikai hitvallását mondotta el, az ellenzék jelesei közé emelkedett. Az ezután következett kolozsvári s pozsonyi országgyülésre Zarándmegye részéről ujból megválasztatván, elveihez vas következetességgel ragaszkodott, s e vas következetesség, mely még a pillanatnyi ingadozást sem ismerte, jellemének egyik fővonását képezte.

E közben Európában több nagyobb utat tett, s Rómában töltött tele alatt Juno szobrát Teneraninál megrendelte, s e szobrot hazatérte után közvetlenül a magyar nemzeti muzeumnak ajándékozta. E szobor a muzeum szoborgyüjteményének egyik becses kincse. Utaiból még több becses tárgyat hozott magával, melyeknek egy részét hasonlóan a nemz. muzeumnak ajánlotta föl. A felállitandó erdélyi muzeum egyik hosszu ideig táplált, kedvelt eszméje lévén, e tervezett muzeumnak, még mielőtt létre jött volna, több értékes gyüjteményt és tárgyat ajándékozott, többi közt mineralogiai s éremgyüjteményét.

Az 1846-ik és 1848-ik kolozsvári országgyülésen mint kir. hivatalos vett részt; 1848-ban pedig Hunyadmegye részéről a pesti országgyülésre képviselőül választatván, e nevezetes országgyülést változott szintereire végső állomásáig hiven elkisérte.

1850 után Pestre tette lakását, s ezentul halála napjáig legtöbbet Pesten lakott s Magyarország fővárosában nem volt oly magyar irodalmi, müvészeti, vagy az anyagi jóllétet biztositó vállalat, melynek pártolói közt diszes helyet ne foglalt volna el.

A polyglott s németesedésnek indult Pest városában a későbbi magyarosodás minden legkisebb jelét észrevette, s a jelentéktelennek látszó haladásnak is tudott szivből örvendeni. Szivből, lélekből magyar volt; első s fő gondját egész életében hazája képezte. Ő, ki Kolozsvárott az első állandó magyar szinház megindításában munkás volt, a pesti szinház, szinészi nyugdijintézet egyik lelkes pártfogója maradt mind végig.

Az erdélyi muzeum, az akademia alapitói közt ott diszlik neve, mindkét intézet alapitványát tetemes pénzösszeggel nevelvén. E közben az ev. ref. egyház szükségeiről s iskoláiról sem feledkezett meg. Még 1848 előtt az enyedi főiskolában a régi Gyulay-stipendiumot megjavitotta. — Édes anyja születésének százados évforduló napján 1867-dik évben a megujult maros-némethi templomot fölszenteltette, és ugyanekkor a némethi papi állomást tizezer forint tőkével biztositotta. — Szintén e százados évforduló napon a M.-Bogáton fölállitandó népiskolának is czélszerü helyiséget ajándékozott s az iskola felépitésére tetemes összeget adott.

A haza és egyház iránt folyvást tanusitott áldozatkészségben s gondoskodásban telt el azon hatvankilencz évre terjedő élet, melynek 1869. márcz. 17-én történt halála vetett véget.

Hátrahagyott sokféle felette érdekes gyüjteményei közt első helyet foglal el majdnem egy félszázadon át vezetett naplója, mely ha nem is egész terjedelmében, legalább kivonatban, ugy reméljük, napvilágot látand.

Születés-napom.

— **Szemere Bertalan** Naplójából —

Ismét fölviradt hát születésem napja!
Negyvennégy egész év, csaknem egy fél század.
Multam csak bút adott, jövőm is ha azt ad,
Éltem képe kigyó, mely farkát harapja;
Isten óvjon tőle
Keserv poharától, — ittam már belőle.

Körülnézem magam, elborul homlokom,
Melyen lakom, a föld, ez nem édes hazám,
Mely nép körültem él, mind idegen hozzám,
Látja, de nem kérdi: miért buslakodom?
Számüzött s idegen
Lévén, nem köszönt, s ha köszönt, csak hidegen.

S tán szerettim reám hon sem emlékeznek!
Mint fa nem emlékszik lehullott virágra,
Melyet vész elragadt messze távolságra; —
Oh a hontalanok hivebben éreznek!
Fájdalmokban élnek
Ők, s egymás között csak honukról beszélnek.

Olthatatlan vágygyal epedeznek vissza,
Mint vándormadarak költöző serege,
Magasan röpülve, mint az ég fellege, —
Ha érzik, honuknak hogy megtért tavasza:
S vigan énekelnek,
Szülőföldük felé mikor utra kelnek.

De én magánosan merengek és ülök,
Hjában várakozom, senki nem üdvezel,
Koblem dagadozik fojtó keservekkel,
S búm mélyébe jobban s jobban elmerülök;
Nőm s lyányom sincs itton,
Elhagyott már engem maga is az isten.

Egy gyermekem van még, — de a temetőben!
Kimenék sirjára, szakiték egy rózsát,
Ki számüzött, annak virágot más nem ád
Nehéz üldözéssel ily terhes időben,
Más nem ád, csak a *holt*, —
Születésem napján ez egy bokrétám volt.

Lengyel rayaszság.

(Történeti beszély.)

(Folytatás.)

Lada az ütközet végeztével jogos tettnek hitte, az ellenséget még jobban büntetni vakmerőségeért. Miután a szétszórt porosz fegyverek maradványait összeszedette, seregével a szomszéd porosz városok ellen ment, s hatalmába keritve épületeiket, raktáraikat nagyobb részt leromboltatta. Körülbelől három napi kóborlás után tért vissza, tetemes zsákmánynyal terhelve. A kanczellár a lehető pompával ment ura elébe s a győzelem örömünnepére az erdő templomában ünnepélyes Te Deum tartaték.

E fényes siker büszkévé tette az uj fejedelmet; vágyai most már tovább terjedtek, arra számitott, hogy birtokába keriti mind azon földbirtokokat, melyeket Lengyelország Brandenburgnak átengedett. De alattvalói nem osztoztak örömében. A győzelem hire mindig többés több embert csöditett Ladához, a mi természetesen Ladára nézve örvendetes volt, de alattvalói egészen más szemmel tekinték a dolgot. A kanczellár, midőn pajtásaival összejött, fejét csóválta s aggodalmát fejezte ki, hogy mind ennek nem jó vége lesz. Fejedelmét minden áron le akarta beszélni vakmerő terveiről, de ez dicsőséggel s szebb jövővel biztatta kanczellárját, midőn a dolgok egyszerre váratlan fordulatot vettek.

V.

A legyőzött porosz csapatok parancsnoka igen kellemetlen helyzetben vala. Elkövetett hibáját semmi módon sem tudta helyrehozni, mivel katonáitól teljesen magára hagyatott, segitségre pedig semmi kilátása nem volt. Rettegvén a király haragjától, mely a veszteség hirére böszültté tesz, hirtelen Berlinbe utazott, hogy igy megakadályozza ellenségei rágalmazásának következményeit.

Ez épen azon időben történt, midőn Fridrik győztes csatáiból térve haza, sans-souci-i gyönyörü palotájában babérain nyugodott. A közigazgatást nemeseire bizta, maga pedig a világ minden részéből kastélyába gyüjtve a tudósokat és bölcsészeket, minden idejét azok társaságában tölté. A történeti évkönyvekben hiában keresnők azon szerencsétlen tábornok nevét, ki az uj fejedelemség ellen csatát vesztett, s ki egy napon heves vitatkozásai között háborgatá a királyt, hogy a porosz sereg veszteségét jelentse. Beeresztetvén Fridrikhez, részletes kihallgatásért esedezett. A király még ekkor mitsem tudott a Poncorië határszéleken történtekből; semmi roszat sem gyanitva, megparancsolá a tábornoknak, hogy a jelenlevők előtt adja elő a tárgyat, mely miatt kihallgatást kér. Értesülvén a történtekről, összevonta szemöldeket s nehány perczig gondolataiba mélyedt.

Mély csend váltá fel a bölcsészek és tudósok lelkesült vitatkozásait, — mindenki magába mélyedt s a dolog komolyabb következményeire gondolt. A király mindinkább ingerültebb lőn, ugy hogy mindenki azt hitte, hogy a szerencsétlen tábornokot borzasztóan megbünteti, s a reá bizott sergek veszteségét rajta fogja megboszulni. De csalódtak, Fridrik felkelt, frakkjának zsebéből burnótszelenczet huzott ki, nehányszor végig sétált a termen, azután nyugodtan fordult a tábornok felé s nyájas hangon kérdé:

— Nos, mindezek után mit kiván ön tőlem?

— Sir, adjon nekem katonákat, s én szétrombolom e rablók barlangját, — vérembe fogom fürészteni őket . . .

— Önnek voltak katonái s elveszté. Ha ismét adok önnek, azokat is el fogja veszteni. Megbüntetem vigyázatlanságáért s ügyetlenségéért. Nem adok katonákat, hanem egyedül kell elmennie a shliachtich-hez, — ért-e engem, egyedül?

— Igen, sir.

— De ez még nem minden. Egyedül fog elmenni s meghóditja részemre Ladovot és lakosait. Ért ön engem?

A tábornok szomorodott arczczal csüggeszté le fejét s alig hallható hangon felelt:

— Nem leszek képes . . .

— Igen, mert önnek semmire sincsen tehetsége. Jöjjön el hozzám holnap jókor reggel, utasitásokat fogok adni, melyeknek értelmében azonnal el kell utaznia. Addig is le fog tartóztatni, — menjen azonnal az őrházba. Igyekezzék titokban tartani s egy szóval sem emliteni senki előtt a hallottakat.

A tábornok távozta után a király ismét felvette beszélgetésének fonalát, s lelkesülten folytatá magyarázatát az emberi jogokról. Arczának egyetlen egy vonása sem árulta el benső küzdelmét. Késő éjjel elbocsátá vendégeit s dolgozó szobájába vonult, s reggelig el sem hagyta. Reggel magához hivatá a tábornokot s zárt ajtónál közölte titkos terveit; sajátkezüleg latinul irt levelet adott át neki, mely I. Capistrannak, Ladovo fejedelmének, a porosz hadseregek háromszori győzőjének szólt. A szegény tábornok, ki, mint a nyárfalevél, remegett félelmében, e titkos közlés után egy kissé szabadabban lélegzett. Azonnal utnak indult, előbbi félelmének némi maradványaival s mély csodálkozással királyi urának nagyszerü lángelméje iránt.

Nemsokára egy szép reggelen futár érkezett Ladovóba, fehér kendőt lobogtatva kezében. Ő Felségének a porosz királynak követe volt, I-sö Capistranhoz, Lada fejedelemségnek fejedelméhez.

Mily nagy lön a shliachtich elégtétele, midőn e kellemes hirről értesült! Hosszasabb időig mozdulatlan maradt helyén s nem birta magának megmagyarázni e megtisztelteté-

sét. Azon tanakodott, hogy miképen láthatta át ily hamar a porosz király az ő titkos czéljait és terveit. Nagy kétségek közepett a kihallgatási terembe ment s elfoglalta fejedelmi székét; nemsokára bevezettetett a diszes egyenruhába öltözött porosz követ is. Ez utóbbi ijedt tekinteteket vetve a körülötte állók vad vonásaira, láthatóan elsápadt, de miután a latin nyelvet jól érté s mondókáját könyvnélkül betanulta, erőt vett izgatottságán s oly hangon, mely mindenkit megindított, elkezdé:

— Vitéz lovag! én vagyok azon szerencsétlen parancsnok, kinek seregei a te birtokodon legyőzettek. Nagy Fridrik, felséges uralkodóm küldött hozzád a következő rendelettel: legelőször is szigoruan megparancsolá, hogy kérjek töled bocsánatot, azért, mert most utoljára nem látva át kormányának valódi érdekeit, bátor voltam birtokaidnak határait fegyveres kézzel megtámadni. Háromszor győztél meg bennünket, s szomszédaid között legtöbb dicsőséget vivtál ki. Hösi tetteidnek hire eljutott ő Felségéhez, ki, mint tudhatod, szintén aratott győzelmi babérokat a csatatéren. De te meggyőzted seregeit, háromszor verted vissza határaidról, s ezért becsülését ohajtja kifejezni jeles tetteid és tehetséged iránt. Igen, nagy férfiu, a nélkül hogy megboszulni igyekeznék a győzelmeket, melyeket a porosz fegyvereken nyertél, barátságát ajánlja s engem küld hozzád e sajátkezüleg irt levéllel, s azon szigoru meghagyással, miszerint minden kitelhetőt kisértsek meg, hogy nemesen ajánlott barátságát elfogadd.

A jelenvalókat mily öröm, büszkeség s elégtétel hatotta meg e hizelgő szavak hallatára! A teremben a legmélyebb csend uralkodott; Lada elvette a levelet a tábornok kezéből s feltörvén a pecsétet, olvasni kezdé. Csupán a kanczellár mormogta fogai között: „Timeo danaos et dona ferentes.“ A király levele latinul s tiszta szép nyelven irva, a következőleg hangzott:

„Kedves Panne és testvér!

„Fölségi szerencse-kivánatunkat s bátorsága fölötti őszinte csodálkozásunkat küldve önnek, kérjük, fogadja el barátságunkat és szövetségünket. Az ily ellenséggel, mint ön, nem a csatatéren s fegyverekkel kell küzdeni, hanem a legnemesebb eszközökkel, a sziv s a józan észszel a barátság terén.

Hő vágyunk, önt személyesen megismerni, hogy fényes tehetségeit szinről szinre láthassuk s még jobban becsülhessük, sugalja azon szerencsés gondolatot, hogy önt postdami palotánkba nehány napra magunkhoz meghivjuk. Itt egymással beszélgetve, könnyen találunk eszközöket barátságunk megerősitésére. Saját pecsétünkkel ellátott biztositó iratot küldünk önnek (nehogy valamikép magunkról vagy levelünk kézbesitőjéről rosz szándékot tegyen fel), mely mindenféle tekintetben megnyugtathatja és az utazása alatt netán történhető veszélyek ellen biztosithatja. Végezzük levelünket ismételve valódi biztositásunkat, hogy távolléte alatt sem saját személye, sem birtokai ellen semminemü rosz szándék nem fog megkisértetni; ezzel aláirjuk

Fridrik, király.“

E levélhez volt csatolva egy biztositó irat, királyi pecséttel ellátva, mely e szerint a hamisságnak vagy csalfaságnak még gondolatát is messze üzte.

Midőn e királyi levél felolvastatott, a gyülekezet öröme és lelkesedése nem ismert határt. Némelyek már azonnal utazni akartak, mások pedig azon szerencse számlálgatásával foglalkoztak, mely e királyi meghivás alkalmával fejedelmi urok kiséröit érni fogja; de a gyülekezetben olyan rész is akadt s pedig jelentékeny, mely tiltakozott a látogatás, az ellenséggel való szövetség ellen. Miután Lada, fejedelmök, már ugyis hiressé lett, a nélkül hogy elhagyta volna házát, miért menjen egy ismeretlen látogatására messze tartományba? Igy okoskodtak; a kanczellár pedig aggódó tekintettel méregetve a termet, gyakran ismétlé: „Timeo Danaos et dona ferentes.“ Azonban senkisem figyelt szavaira. Mindezek alatt nemes nagyravágyás szállta meg Lada szivét.

„Ha nem lehettem is független uralkodó, semmi sem tartóztat vissza, hogy barátja és meghittje ne legyek Európa legnagyobb királyának.“ Árulásnak gondolata eszébe sem volt, sokkal inkább hitt, mintsem hogy ily nemtelen dolgot tett volna fel. Kanczelárjának tanácsaira és figyelmeztetéseire süket lőn; pedig ez, nagy lelkesedéssel — bár hasztalan — igyekezett tervéről lebeszélni s az alattvalói közötti egyszerü élet gyönyöreire figyelmeztetni.

A tábornok, ki különben középszerü katona volt a csatatéren, mint követ s királyi udvarhoz tartozó személyiség ügyesen viselte magát Lada kastélyában. Hizelgésekkel, dicsérgetéssel annyira körülhálózta öt, hogy élénk vágy ébredt fel szivében a király meghivását elfogadni. A kastélyban mindenki kimondhatatlan öröm érzetével gondolt s készült az utazásra, csak az öreg kanczellár nem. Lada kiválasztotta emberei közül a legszebb kinézésüeket és legderekabb termetüeket, hogy szégyenére ne váljanak s azután elindult, az otthon maradtak, de különösen kanczellárjának mély bánata közepett; ez folytonosan rosz jövőt jósolt a történtek miatt, habár, meg kell vallanunk, hogy az egészből igen keveset értett.

(Vége köv.)

Az Angyalvár és hidja Rómában.

Rómát, az „örök várost“, a világtörténelem valóságos élő muzeumának tekinthetjük. Majd minden kitünőbb köz- és magán-épületéhez századok, mondhatnók évezredek emléke van füződve. Az Angyalvár, melyet ez alkalommal olvasóinknak bemutatunk, e tekintetben első helyet érdemel Róma monumentalis épületei között.

Daczára eredeti sajátságos tetőzetének, melyjel a pápák IX. Bonifáczától kezdve az Angyalvárat, a római császárok egykori toronyalaku temetkező helyét, fölcziczomázták, sötét, mogorva tekintetét egész a mai napig megtartotta. És ámbár a középkorban börtönné, azután fejdelmi lakká, későbben katonai laktanyává lón átidomitva, mindazáltal Hadrianus császár sirboltja nem vala képes levetkőzni magáról első rendeltetése szomoru sinezetét. E visszariasztó kötömeg előtt akaratlanul is arra van elkészülve az ember, hogy koporsókat lásson oda bemenni és bakókat onnan kijönni.

E toronyszerü sirboltok a rómaiak idejében igen divatosak voltak. Az Angyalvár tömör, terjedelmes és zömök torony; kerülete több mint 600 láb. Hadriántól kezdve majd minden római császár itt van eltemetve, az egy Nero kivételével, s mégis mintegy eredeti rendeltetése gunyjául a hajdankorban mindennap mulattató látványosságokat rendeztek ezen óriási *columbarium*-ban (galambház). Marcellus, Agrippa, Octavius, Drusus, Germanicus és Claudius e körded épületben laktak s naponként néha kétszer is adattak itt elő holmi bohózatokat a nép mulattatására. VIII. Pius előtt bikaviadalok tartattak ott.

Az Angyalvár története egyike a világ legnagyobbszerü melodrámáinak! Még akkor volt legbarátságosabb, mosolygóbb kinézése, mikor a halottakat egyszerüen befogadá a helyett, hogy azok számát maga szaporitotta volna, mint később. Procopius igy festi azt amaz első korszakban: A lépcsőzetesen, fölemelkedő mérhetetlen körépületnek tetejét a császár kolosszális érczszobra ékité, oldalai pedig párószi márványnyal voltak kirakva. Körfolyosói oszlopokkal szegélyezve, melyeken megannyi görög szobor emelkedett, s az egész körépület egy négyszögletü talapzaton nyugodott, melyet virágfüzérek, siriratokkal tarkázott kőlapok és a négy szegleten aranyozott bronzból öntött óriási lovagcsoportok diszitettek. Az emléket bronz-rácsozat vette körül.

A gyönyörü épület még 537 körül érintetlenül állott, hanem akkor Vitiges megtámadtatván, a szobrokat letördelte, hogy darabjait az ostromlókra zudithassa. A következő három századon át Hadrian siremléke erődül szolgált a városnak. Ide vette be magát 974-ben Crescentius patricius, ki a római köztársaságot vissza akarta állitani. Meg is tartotta elég sokáig az erődöt, melyet róla *Castel Crescenzio*-nak neveztek. De később Otho császár, kit e féktelen, fejetlen korszak egyik ellenpápája segitségül hivott, Rómát elfoglalván és Crescentiust kitünőbb párthiveivel együtt egy vendégség alkalmával orozva legyilkolván, a császári siremléket is elfoglalta és összerombolta.

A fentebbi esemény előtt mintegy félszázaddal az Angyalvár borzasztó tragoediának volt színhelye. Az ókori kicsapongásnak és a bukó félben levő római császárság elvetemültségének egyik remek sarjadéka, Theodora, egy rangjánál és nagy hirü szépségénél fogva egyaránt kitünő római nő, 908-ban az Angyalvárban ütötte fel tanyáját. E nő-arczu sátán korlátlan zsarnoksággal uralkodott e várból az egész Róma felett. A szép Theodora több főpapot buktatott meg s egymásután hét pápát emelt a római székre. Volt egy épen oly szép s épen oly hatalmas leánya, mint a milyen ő maga, csakhogy az még ő nála is gonoszabb volt. Marozia, ez volt az ifju herczegnő neve, hasonlóan az Angyalvárban uralkodott, a hol pápává tette III. Sergiust, III. Anastasiust és Laudont, Theodora teremtményét. Az utóbbi pápa Theodora kedvesének a ravennai érsekséget adá. Marozia férje, egy tusculumi marquis, korán elhalván s ő a toscanai herczeghez Gui-hoz ujból nőül menvén, hogy anyjának valamivel kedveskedhessék, addig fondorkodott, mignem a tiarát a ravennai érseknek, a ki mint pápa X. János nevet vett fel, szerencsésen megszerezte. De valami közbejött családi viszálkodás következtében X. Jánost nem sokára megfojtatá az Angyalvárban. Azután harmadizben provencei Hugóhoz ment férjhez, második férje fivéréhez, s miután VI. Leot és VIII. Istvánt egymásután a pápai székre ülteté, a tiarát XI. Jánosnak, egyik legifjabb fiának adta. Végre gonosz fiai egyike őt s fiát, a pápát ugyanazon egy börtönbe vetteté s ott hagyta elveszni. Ime, hová süllyedett le az akkori zavargós, kicsapongó időkben a szent Péter széke.

A VII-ik századtól a IX-ikig az Angyalvár összeköttetésben állott a különböző pártvillongások mindazon erőszakoskodásaival, melyek akkor az örök városban dultak s e szomoru helyzete folytonosan megmaradt egészen a XIV-ik század végéig. A nápolyi eredetü IX. Bonifácz akkor koronázta meg a tornyot, hogy erősebbé tegye, azzal a sajátságos, bizarr fejdiszszel, mely a sötét épületnek némi vidámságot kölcsönöz. VI. Sándor bevégzé ez ujitási és az Angyalvárt közlekedésbe hozta a Vatikánnal. Ez a közlekedő ut igen jól fogott VII. Kelemennek 1527-ben, mikor Bourbon connetable (tábornagy) féktelen csordái elől az Angyalvár sérthetetlen falai között kellett menedéket keresnie.

De lássuk, honnan kapta e szomoru rendeltetésü épület az „Angyalvár“ nevet.

590-ben, nem sokkal azután, hogy nagy Gergelyt a püspökök és a nép közös akarata a pápai székre hivta meg, a szent főpap nagyon elkeseredvén hüségos nyájának szörnyü veszedelmén, mivel azt egy járványos betegség pogányul megtizedelte, általános búcsut rendelt el a szt. Péter sirjához. Gondolta, hogy a jámbor szent közbenjárása majd csak elháritja tőlök az ég csapását. A bucsujárók, élükön magával a pápával, mezitláb zarándokoltak a szent sirjához. Mikor a menet a Tiberen a Hadriántól épitett Aelius hidján ment volna át, a mely hid a siremlékkel átellenben magi is fenn áll, Gergely a vár felett hirtelen csak folhőkot lát fölemelkedni s a romény jelképét, a ragyogó arczu szent Mihály arkangyalt látja megjelenni. Tizennyolcz évvel később IV. Bonifácz o megjelenés emlékére a Hadrián sirboltjára szt. Mihály arkangyalnak egy kis kápolnát épitett. Azóta e siremléket *Castel Sant' Angelo*-nak nevezték.

Némelyek az Angyalvár elnevezést azon szt. Mihály-szobornak akarják tulajdonitani, melyet később XIV. Benedek állitott oda bronzból; hanem ez a hiedelem egészen téves. Már kétszáz évvel XIV. Benedek pápa előtt ott diszelgett az épület magas tetőpontján egy szt. Mihály-szobor márványból, melyet Tiberio Crispo bőrnok parancsára Raffaele da Monteluppo faragott.

Az Angyalvár mellett egy régi hid vezet át a Tiberen, melyet az idők folytában Aeliusról, első

*

építőjéről, azután Trajanról, Aelius Hadrianusról s később a szt. Péter templomáról neveztek el, míg végre az Angyalvárról, melynek ugy szólva kiegészitő részét alkotja, e hidat is Angyalvár hidjának keresztelték. Most már ezt az angyali elnevezést mind a vár, mind a hid sokszorosan megérdemli, mert szt. Mihály a hidra egy egész raj szerafimot csalt. Az angyalok diszes csoportja meglepően szép látványt nyujt a hidon átmenőnek, de szomoru ellentétet képez azon sötét eseményekkel, melyeknek azok a mult idők zivataros folyamában néma tanui valának. *S. L.*

A josefstadti fogoly-életből.

(Második közlemény.)

Lapunk közelebbi számaiban nehány érdekes részletet közöltünk *Deák* Farkas „Fogságom története“ czimü emlékiratából. Ugyanabból veszszük át a könyv czimképét is, mely a josefstadti államfoglyok egyik lakszobáját ábrázolja, s mely a benne lakott foglyok egyikének rajza után készült.

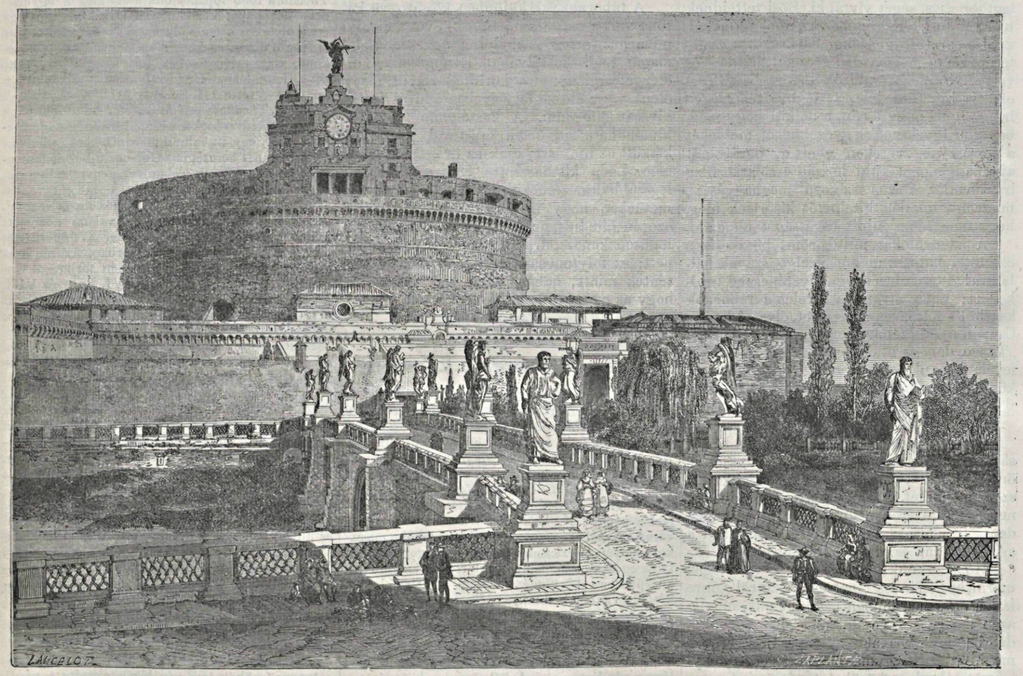

Angyalvár és hidja Rómában.

Közöljük egyszersmind még a következő részleteket is, melyekben a szerző nehány nevezetesb fogolytársát jellemzi:

„*Egy-kétkiválóbb egyénről.* Bizonyos tekintetben a josefstadti fogolytársaság egy kis együttes államot képezett, melyben a többség jogán a hegemonia a magyarságé volt, („a nemes magyarság,“ mint a régi módi Szatmári társunk mindig nevezte). A magyarok főnöke pedig, mikor mi Josefstadtba mentünk *Madocsányi* Pál volt, kit általánosan mindnyájan (olaszok, németek s még tisztjeink is) *director*-nak neveztünk, s a társalgásban soha másként nem beszéltünk róla. 1848-ban főispán volt, s általában megnyerő modoru, rokonszenves, tanult s művelt ember volt. A nagy ur, a fogoly, a jó barát, sőt jó czimbora és művelt lélek szerencsés vegyülete.

Mindenki szerette, és senki se volt, a ki ne tisztelte volna! Mikor az előljáróságnak valami közleni valója volt, azt először vele közölte, valamint ő adta elő az összes foglyok véleményét és kérését; a czivakodókat kibékitette, a szegényebbeket segitette, szóval főnökünk volt a mennyire a viszonyok engedték, s mikor kiszabadult, az egész fogda örvendett s mindenki csak jót mondott róla!

Őt a directorságban követte *Bónis* Sámuel, kit, ha lehet ezt mondani, még jobban szerettünk, — egyszerübb és megközelithetőbb volt, habár kormányzása ideje már a jobb napokra esett, mikor (az utolsó évben t. i. 1856 közepétől 1857 közepéig ugy szólva csak internálássá könnyebbedett sorsunk) nem volt szükség annyi közbenjárásra. Bónis egyike volt azoknak, kiket legörömestebb hallgattunk, mert részletesen ismerte a 30 és 40-es évek eseményeit, s hiven és szellemdusan beszélgetett azokról, a nélkül, hogy saját szereplését valaha fitogtatta volna.

Az erdélyiek közt *Mikó* Mihály Marosszék jelenlegi fő királybirája volt a legtekintélyesebb ember, sőt egyike azoknak, kiknek szava legnagyobb nyomatékkal birt a német előtt is. Szilárd jelleme, müvelt modora, szép multja s nagy jövője magasra emelték őt mindnyájunk fölött, s ő mégis nyájas, barátságos és áldozatra mindig kész volt legegyszerübb társa irányában is.

Az olaszok közt legtekintélyesebb ember volt *Mangili* Angelo s legnépszerübb *Finzi*. A mindnyájunknak kedvencze volt; a szenvedélyes homeopatha és jeles jogász *Földi* Jánossal és a tanulást, olvasást kedvelő jeles magyar népnevelő *Hajdu* Lajossal, ki mindnyájunk becsülését érdemelte ki.

Nagy mértékben gyakorolták többen a zenét, különösen az olaszok; *Zanuchi* Homeros, egy római ifju, középtermetü halvány, mondhatom eszményi szép arczu barna férfi, oly gyönyörüen fuvolázott, melyhez hasonlót sem azelőtt, sem azután soha se hallottam, mintha csak a szellő rezgése lett volna játéka, ajk, a fa-eszköz, mintha mind csak képzeletben lettek volna, csak a felséges hangokat hallottuk, a mint nyári estéken ablakait felnyitva, az érzelemgazdag olasz dallamokat fuvolázá. Volt az olaszok közt, a ki hegedült is, meg a ki hárfázott, gordonkázott stb. A magyarok közül *Mikolai* Ferencz volt a zene-mester, ki mindamellett, hogy 20 évre volt itélve, örökké jókedvü volt, s egy pianinot is tartott, és igen ügyes quartetteket rendezett. Szép hangja volt a szegedi *Osztrovszky* Józsefnek, ki egyike volt a Zwinger legszebb alakjainak. Eszes, okos, csüggedni nem tudó, népszerü szeretetre méltó, kedves ember, tetőtől talpig ma

szerelmes leveleket váltott egy német kisvárosi asztalos leányával. Ugy tudom, hogy atyja beleegyezésével tarták fogva egy pár évig (10 évre volt itélve), de kiszabadulva Hamburgba s onnan Amerikába ment, Franklin hazájába, kit imádott. A másik vizgyógyi tanitvány *Kleinert* Pál volt, sok ismerettel biró, de gyenge jellemü cseh diák; ezek hónapokon át csak tejet ittak és kenyeret ettek, de még a kenyér is saftásgosan készült, maga b. Leutsch dagasztotta a zárnokok és tiszteink nagy mulatságára.

Komáromi József (1848-ban főispán, jelenleg zemplénmegyei alispán) és *Komáromi* György közel rokonok, talán unokatestvérek; mindkettő szeretett, népszerü egyéniség volt, perfect gentlemanek, sokat olvastak s főként József egyike a legalaposabban müvelt férfiaknak.

A két gr. *Haller* Ferencz és József testvérek gazdag grandseigneurök, hajthatatlan makacs jellem mindkettő; köztünk népszerü emberek voltak mindketten, különösen József, ki törökül tanult, s a török és arab irodalmi müveket tanulmányozta. Sok borsot törtek a német orra alá, de viszont őket is sokat szekirozták. József a közélettől visszavonulva, családjának és gazdaságának él, Ferencz gróf pedig jelenleg Felső-Fehérmegye főispánja.

Pilassanovich József egy szeretetreméltó kedves alföldi (bajai) földesur volt, ugy 47—48 éves; megnyerő rokonszenves modoru, s mindig ifjaktól környezve. Leghivebb czimborája volt *Barsi* József, az én kedves barátom, kivel a fogdai életben egymást nagyon megszerettük, és együtt tanulgatva és olvasgatva, sokat társalogtunk.

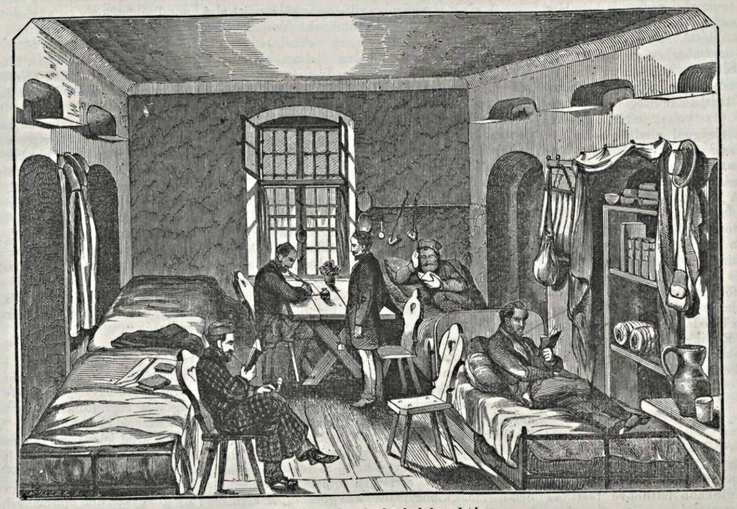

Josefstadti államfoglyok lakszobája.

Bobory Károly czeglédi r. kath. lelkész egyike volt a fogda legcsendesebb s legtürelmesebb lakóinak; sokat olvasott, sokat imádkozott, s még csak gyanittatni se engedé soha, bár egy pillanatra, hogy ajkolo oly erős szenvedélyek tanyája, mint a milyennek mostani politikai élete mutatja; a világon minden egyéb volt ott, csak nem szélső-bali! Egyébiránt általánosan tisztelt és becsült egyéniség volt, s legfennebb az ultrák nem szerették, mert semmi hajlamot sem mutatott a velök való rokonszenvezésre. Egyébiránt én közelről ott nem ismertem, és csak a látszatról irok, annyi bizonyos, hogy rendszeresen tanulással töltötte idejét, s egy párszor könyvet is kölcsönzött nekem olvasás végett.

Az öreg *Marchi* franczia nyelvmesterünk volt; alapos ismeretei voltak és terjedelmes olvasottsága, azonban csak anyanyelvét az olaszt és a francziát értette; azon időben lehetett 63—64 éves, egyik élő tagja volt a hajdani carbonarik-nak; milanói születésü levén, sokszor volt elzárva, és e körülmény nagy hatással volt értelmi és kedély-világára. Napokig, hetekig volt magában vonuló melankolikus állapotban, mintha minden érzékei eltompultak volna, s mit valaha látott és tanult, elfeledett volna, csak egy volt, mit soha egy pillanatig sem feledett: iszonyu gyülöletét Ausztria iránt; mély

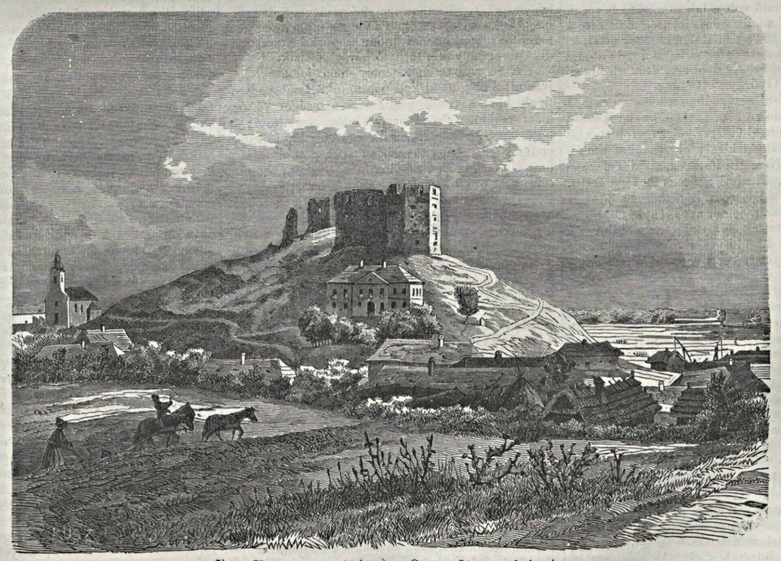

Nagy-Kövesd (Zemplénben.) — *Greguss* János eredeti rajza.

ellenszenvvel viseltetett minden iránt a mi civil, és nem militaire. Ezenkivül müvelt, olvasott ember volt.

B. *Leutsch* Albert a hydropathia lelkesült apostola, ki meztelen lábait durva papucsba dugva, hajadon fővel szaladgált a sétatéren még 10 foku hidegben is, emberbarát, republikánus és reformátor. Volt esze és tanulása, s kedvencz tárgyai iránt annyira hevült, hogy bőven és szenvedélyesen tudott beszélni. Különcz volt és makacs, s mindezekben volt annyi eredetiség, hogy egy pár embert követőül vonzott, különösen a kis *Erichson* Pált, ki egy porosz királyi testőrségi őrnagynak fia lévén, vérszerint tagja volt a porosz aristocratiának, de akkor a legszélső demokrata elveket vallotta, és a falnak, egy szöglotnek, néha képzelt légalakoknak s dühös szónoklatot tartott, a régi Metternich ellen, és rendre sorolta Ausztria büneit a történelemből, s vad káromlásokat szólt a katholicismus, a pápa és a jezsuiták ellen. Mikor aztán jól kidühöngte magát, ismét sétálni kezdett köztünk, olykor valamit mormogva. Máskor azonban Barsi Józsival különösen, aztán Kleinerttel, s néha velem is szivesen beszélt ifjukoráról, régibb politikai viszonyokról anekdotákat is mondott, s szeretetre méltó kedves öreg ur volt; elfelejtők előbbi őrjöngését, s szivesen néztük hímlőfoltokkal mélyen jegyzett arczát, ritkás fehér szakállát, s kopott bársony öltönyét, és csak a müvelt s rokonszenves kedélyü ember állt előttünk. Mikor csak német lapjaink voltak, s igy volt legtöbbször, franczia kivonatokat készitek számára, s mikor dörgedelmes hangján kérdé: „Qu'est ce qu'il y a de nouveau?“ az összehajtott jegyzéket kezébe nyomtam; ő pedig óriási zsebébe sülyeszté s aztán vagy beszélgetni kezdett, vagy ha nem volt jókedvében egy: „Merci Monsieur“-rel vállait megrázva elfordult s nagy lépésekkel elpályázott. Sokszor gondolok most is e csodálatos vén emberre, ki azóta talán forradalmi lázaiból kihülve, sirjában folytatja álmadozásait a szabadságról és emberjogokról!...

Angol nyelv tanitásával *Lomniczy* E. pesti ügyvéd foglalkozott; a pestiek nem igen szerették, de mi, kiket oly jó indulattal s oly nagy igyekezettel tanitott, mindig jó emlékezetben fogjuk őt tartani; legszorgalmasabb tanitványai Árkosi Mózes unitárius pap, Barsi Jóska és én voltam.“

Ezeken kivül még több fogolytársáról is emlékezik szerző, kiknek jellemzéséből itt csak kivonatosan adjuk a következőket:

Fornszek Sándor, egy szilárd jellemü szép ifju ember, többnyire magányosan a Zwingeren kivül lakott, nyiltan, tartózkodás nélkül mondta ki véleményét a német uraknak, még pedig szemtül szemükbe, s mindannyiszor a hányszor alkalom adta elő magát, ezért sokat üldözték, de ő méltósággal türt és kérni nem tudott, nem akart soha.

Jabloniczky Ignácz nagy eszü s roppant olvasottsággal biró ember; ifjabb éveiben b. Rudics bácsmegyei főispán titkára volt, majd

Pesten mint hirlapiró, szerkesztő (a „Világ“ czimü politikai lapot szerkesztette) szerepelt. A forradalom alatt a magyar kormány szolgálatában állt, s minthogy sok nyelvet egész könnyüséggel beszélt és végtelen ügyes volt az önmasquirozásban, egyike volt a magyar kormány leügyesebb kémeinek. Windischgrácz táborán csak ugy járt-kelt keresztül mint a madár, elment Komáromba, hirt vitt és hozott, sőt a temesvári várban is bennjárt, s mindenfelől a legpontosabb és leglelkiismeretesebb tudósításokat küldötte. A forradalom után kimenekült, de már novemberben visszaküldék, s missióval látták el. Elfogatván, 10 évre itélték el.

Minorich Károly és *Lugossy* József, mindkettő Kolozsvárról. Josefstadtban mindig együtt laktak, s bár szintén sok évre voltak itélve, férfiasan, mondhatni egész méltósággal viselték sorsukat; idejöket folytonos olvasással, és tanulással töltötték, velök lakott a satirikus természetü, s néha a búskomorság felé, máskor a mulattató vidámság felé ingadozó *Tütsch* János, Kolozsvár egykori hires, s mindig szabadelvü könyvárusa.

Ugyancsak Kolozsvárról fogattak volt el *Tompa* Lajos, ki igen szépen fuvolázott, s kissé beteges volt, de jó czimbora. A galamb ártatlanságu őszfürtü *Baló*, és *Oesvay* Ferencz, az „Erdélyi Híradó“ egykori főmukatársa, később a „Honvéd“ szerkesztője, kiszabadulása után jogtanár, képviselő s jelenleg a birodalom legfőbb törvényszékének itélő birája. Egyike volt a legnépszerübb, legtiszteltebb embereknek s az összes fogolysereg egyhangu véleményben volt felőle.

Nagy-Kövesd.

Zemplén festői vidékei közt nem az utolsó helyet foglalja el Nagy-Kövesd, egy kis bodrogközi magyar falu, szép szőlőhegyeivel s hullámzatos határával. De leginkább feltünővé teszi az utas előtt a helységet egy ódon várrom, mely a falu melletti sziklatető ormaról bámul egész komolysággal a völgybe. Mint képünk is mutatja, már csak puszta romhalmaz, de mint omladvány bir romtársainak azon tulajdonával, hogy ridegsége daczára is vonz, holttetem létére is magánál tart, s érzéketlensége mellett is beszél a mult idők nagyságáról és törpeségéről egyszerre!

Mondjuk el mi is nehány szóval történetét ugy, a mint azt krónikásaink fenthagyták. A tatárjárás után a felégetett és kipusztitott Magyarországban első teendő volt a lakos-szerzés és várak épitése. Ez alkalom és kényszerüség épittette a kövesdi várat is 1247-ben Roland nádor által, ki birtokában tartotta azt egészen haláláig, de utódai 1280-ban Miczbán örököseivel cserélték el, kiktől aztán Sóvári Sós György vette meg.

Midőn a XV-dik században a husszita csehek Magyarország felső részét bekalandozták: Kövesd is birtokukba jutott, de alig nyolcz évi birtoklás után 1459-ben Mátyás király kiüzte őket onnét. Később 1556-ban Némethi Ferencz, majd Telekessi Imre foglalta el, ki által a fiscus kezére szállt. 1560-ban Ferdinánd Serédi Benedeknek adományozta, azonban az ősi jogon azt igénylő Csapi- és Sós családok kivitették pör utján a Serédicket e vár birtoklásából. Ez idő óta a Sósok kezén volt Kövesd, de Sós György részt vevén a Wesselényi-összeesküvésben: büntetése 1672-ben vagyonvesztés lett; mire a következő évben a gyászos emlékü Cobb császári vezér lőporral légberöpitteté a várat s ettől fogva romban is hever mostanig. Sós György özvegye, Barkóczi Éva, 1690-ben visszanyerte a kövesdi uradalmat s az elpusztult várat; halála után veje Klobusiczky Ferencz örökölé. Jelenleg a kövesdi jószágokat többen birják.

A sziklatetőn dőledező várrom még most is festői látványt nyujt, alatta uj csinos kastély áll, odább a helység temploma látszik. *xy.*

A víz befolyása egészségünkre.

Az élet folyamát folytonos anyagváltozás képezi, és ezen örökös változásnak, testünk alkatrészei folytonos széthomlásának és megujulásának első és mulhatlan feltétele a víz. Az egyesülések és széthomlások, melyek testünk működése által ennek alkatrészeiben előidéztetnek, és melyek vegytani törvényeken alapszanak, víz jelenléte nélkül teljesen lehetlenek volnának, valamint lehetlen volna az elhasznált anyagoknak kiválasztása és kitakaritása is, mivel a viz egyetlen oldószere minden szerves anyagnak a szerves világban.

De a viz ezenkivül valódi *épületköve* is testünknek, sőt súlyra a legkiválóbb, mivel testünknek legalább három-negyedrésze vizből áll. Sőt mesterséges kiszáritás által egy 120 fontos emberi test sulyát egész 10 fontig le lehet szállitani. A viz nemcsak a testünket átható és éltető különböző nedveknek képezi túlnyomó részét, hanem a szilárd részekben is oly nagy mennyiségben található, hogy ezeket átitatott szivacshoz hasonlónak gondolhatjuk.

A viz a levegővel és világossággal együtt első alapfeltételét képezi lételünknek. Vonjuk el a vizet a testtől és az életet nem sokkal tengethetjük tovább, mint ha minden élelmet elvonnánk tőle; mert mihelyt testünk nedveiben, sőt szilárd részeiben is tartós vizhiány áll be, mulhatlanul vége az életnek is, mivel amazok azonnal megszüntetik működéseket. Ezáltal tehát a legegyszerübb ital, melyet a természet ajándékozott, a legszükségesebbé és egyszersmind a legbecsesebbé válik. Általában egy folyadék sem érdemli meg az *ital* nevet másként, mint egyedül viztartalmánál fogva. Bor, sör, kávé, thea stb. tulnyomólag vizből állanak.

Még egy harmadik, nagyon fontos szolgálatot végez a viz testünkben, tudniillik ennek *hőmérsékét* szabályozza, a mely mint tudjuk, télen-nyáron csaknem egyforma, legalább nagyon szük korlátok között mozog. Ugyanis mihelyt a melegfejlődés testünk belsejében élénkebbé válik, nagyobb menynyiségü viz is változik benne gőzzé, mely aztán a bőr számtalan likacsain eltávozik. Minthogy a viz, folyó állapotából gőzalakuvá változásánál nagy mennyiségü meleget köt le magában, és ez csak a testből vonathatik el, ez által a test hőmérséke folytonosan a rendes mértékre vezettetik vissza, a mely mint tudjuk, a Celsius-féle hévmérő szerint 37 foku, a Réaumurféle szerint 29 $^{1}/_{2}$ foku melegség. Ha ellenben nagy meghülés történik kivülről, a meghült bőr a vért a belső részek felé nyomja, és igy visszatartja a testben a meleget, a mennyiben a vizneka bőr likacsain át gőzalakban kiválása korlátoltatik.

Azonban testünk viztartalma nem csupán a bőr likacsain való *kiüzzadás* által apadhat. A viz maga *szállitó eszköz*, melyen testünk elhasznált alkatrészei legnagyobb részt kitakaritatnak, a mint a vesék tevékenysége által maga a viz is szünteleníl távolittatik el testünkből. Az apadás harmadik forrása a *lélekzés*, mely életünk lángját fenntartja. A belehelésre, mint tudjuk, közvetlenül a kilehelés következik és a levegővel együtt folytonosan vizgőz távozik el testünkből. Ezért látjuk télen leheletünket, mi onnan van, hogy a levegő alacsony hőmérséke következtében a vizgőz mint ilyen nem maradhat fenn, hanem finom cseppecskékké sürüdik össze, melyek a látható párát képezik.

Ezen veszteséget, mely nem jelentéktelen, ivás által megint ki kell pótolnunk. Rendes viszonyok közt a vesék által vizveszteséget 24 óra alatt majdnem két fontra lehet számitani; — ugyanennyi a bőr likacsain gőzölög ki, félannyi pedig a lélekzésnél távozik el. Tehát több mint 4 font viz megyen át testünkön naponként, hogy a természet örökös körfolyamának visszaadassék.

De bizonyos körülmények közt még sokkal nagyobb mennyiségü vizet vagyunk kénytelenek magunkhoz venni. Mindenki tudja, hogy a nyár forró napjaiban többet iszunk, mint a hideg téli napokon, és ennek csupán csak az az oka, mivel melegben a viznek a bőr általi elgőzölése sokkal élénkebb, mint hidegben. Ugyanezon okból az olyan ember, ki erősen izzad, sokkal kevesebbet szenved a hőség által, s *ha könnyen akarjuk türni a hőséget, sokat kell innunk*, hogy épen ezáltal élénk izzadást idézzünk elő. Igy beszéli Franklin, hogy Pensylvaniában az aratók igen hathatósan védik magokat ezen módon, ugy hogy a legnagyobb hőségben is csak kevesét szenvednek. Ezek ugyanis a vizet, melyhez az ártalmas befolyás elháritása végett kevés rumot tesznek, oly nagy mennyiségben iszszák, hogy a kiválasztások egy nap alatt nem kevesebbet, mint egy ötödét vagy egy hatodát teszik ki az egész test sulyának. Hasonló tüneményt veszünk észre minden oly munkásnál, ki huzamosan jelentékeny melegnek van kitéve, mint például az üveghutáknál, olvasztóműveknél, főzödéknél stb., és csakis a nagyon bő ital által képesek ezek a hőséget ártalom nélkül elviselni.

Valamint az *éhség* evésre int, ugy hirdeti a *szomj* is, ezen még kinosabb érzet, hogy testünkben vizhiány állott be. És mindemellett nem ritkán halunk oly emberekről, kik nagyon keveset vagy épen nem isznak. Ha *ivás* alatt a természetes viz ivását értjük, könnyen meglehet; mivel bármily fontos is a viz testünkre nézve, még sem kedveli azt mindenki. Igy történik aztán, hogy ezen természetes italt mindenféle alakokba igyekszünk átöltöztetni, hogy az inynek kellemessé, tetszőssé tegyük. Ha azonban *ivás* alatt minden folyadéktól való megtartóztatást értünk, ugy bizonyára nagyon ritkává válnak a példák, és ha mégis fordulnak elő ilyenek, ezen ellenmondás is könnyen megmagyarázható. Nem kell feledninünk, hogy élelemszereink, bármily száraznak látszanék is egyik-másik, mind jelentékeny mennyiségü vizet tartalmaznak. Még a legszárazabb lisztben és gabonában is 100 fontban 15 font s még több viz létezik; a kenyérnek pedig majd fele viz. Hát aztán a hus, a gyümölcsök és különböző főzelékek, melyek $^{3}/_{4}$, sőt több részben mind vizből állanak?

S nemcsak élelemszereink majdnem kivétel nélkül mind viztartalmuak, hanem emellett minden ételünk készitésénél vizre van szükségünk, s ennélfogva egyre megy ki, akár közvetlenül veszszük magunkhoz a vizet, akár ételeinkben. Szóval a viz nélkülözhetlen; innunk kell, és itt ugyanazon forrásra vagyunk utalva, melyre a növények.

De ezzel a viznek jóllétünkre való befolyása távolról sincs kimeritve. Egészségünkkel legszorosabb összefüggésben áll az *utczákon és lakásainkon* való *tisztaság* és saját *testünk tisztasága*, és ez megint a viz által érhető el, ugy hogy joggal mondhatjuk: „minél több viz, annál nagyobb tisztaság, és minél nagyobb tisztaság, annál nagyobb egészség.“

Mindezen befolyásokat igen jól fölismerték a régiek. A nagy városoknak első gondja volt, hogy jó minőségü és gazdag mennyiségü viz álljon a város rendelkezésére. Mily eröfeszitéseket vitt végbe a régi Róma, hogy a népjóllét ezen első feltételének eleget tegyen. A tájék földtani alakulása által kényszeritve messze távolból kellett a mindennapi szükségletre való vizet a városba vezetni, és ez nem csekélység volt azon időben. Minthogy a vizépitészet törvényeit nem ismerték, a legnagyszerübb épitményeket kellett e végből előállitani, melyek még ma is bámulásunkat vonják magokra; de nem kiméltek semmi költséget, mivel belátták a szükséget.

Rómának Nero és Traján idejében nem kevesebb, mint 9 vizvezetéke volt, melyek 55 mérföld hosszuséggal birtak, és ezek között az iveken való vezeték $6^{1}/_{2}$ mérföld hosszuságot tett. Ezek által 48.130,654 köbláb viz vezettetett Rómába naponként. Hogy mennyire rugott ezen időben a világ fővárosa lakosainak száma, nem tudjuk határozottan. A legmagasabb becsülések 1.200,000-re teszik, és e szerint minden főre $40^{2}/_{10}$ köbláb viz jutott naponként. Három ezen vizvezetékekből még ma is fenn van, melyek mindennap 5.822,256 köbláb vizet vezetnek Rómába, miből 170,000-re tévén a lakosok számát, minden főre $34^{1}/_{4}$ köbláb viz esik; holott Páris csak 4.302,000 köbláb viz felett rendelkezik naponként, miből, ha annyira vennők is a lakosok számát, mint a régi Rómában, egy-egy főre csak $3^{1}/_{4}$ köbláb, mintegy 70 pint viz esik. Még szembetünőbbé válik e különbség, ha meggondoljuk, hogy az ipar követelményei egészen mások napjainkban, mint az ókorban.

Való ugyan, hogy a római polgárnak adót kellett fizetni az ivó-vizzel való ellátásért, de ez egyedül csak a költségek fedezésére szolgált. Az állam restelt hasznot huzni a vizkereskedésből mivel azon időben még nem tartották azt, hogy, épen a legszükségesebb életszerek képezik a legjobb adótárgyakat. Egészen a vizig a mostani államokban sem terjed ugyan a megadóztatás, de ezért aztán nem is törődnek ezen oldalról az oly nagy fontosságu kérdéssel.

A viz jelentősége a népség jóllétére nálunk annyira elveszett, hogy bámulva kérdjük: mire voltak szükségesek oly roppant viztömegek a régi Rómában? — Egy pillantás utczáinkra megfelel e kérdésre. *Vizvezeték* nélkül lehetetlen tisztán tartani az *utczákat*, és minthogy nálunk épen ezek hiányzanak, kevés városnak lehet igénye a tisztaságra. Port és sárt találunk az utczákon mindenütt, nem is emlitve az utálatos büzt, melyet a csatornanyilások elterjesztenek. Mindezen bajok csak vizvezeték által háríthatók el.

Itt a hasznossal a szép is együtt jár. Gondoljunk csak a *szökőkutakra*, melyek diszéül szolgálnak a nyilvános helyeknek, és nyáron a por elfojtására s a levegő hüsitésére is nagy befolyással birnak. A régi Róma nem szenvedett hiányt e tekintetben. Csak maga Agrippa 105 szökőkutat épittetett.

Mindazon által a legtöbb vizet a *fürdők* vették igénybe Rómában; ezek oly szükségesek voltak a rómaiaknak, mint a mindennapi kenyér. Ezen szükséglet kielégitéséről bőven gondoskodott az állam; a konzulok és császárok vetélkedtek egy

mással a nagy nyilvános fürdőintézetek felállitásában, hogy ezáltal lekötelezzék maguk iránt a népet. Mindenki bármely órában fürdőt használhatott, sőt a szegények számára ingyen állottak nyitva a számukra czélszerüen berendezett fürdőintézetek.

Ezen a nép jóllétére irányzott gondoskodás nem egyedül Rómára szoritkozott, hanem kiterjedett az egész országra.

Valamint Rómában, ugy az ókor minden népeinél nélkülözhetlen volt a fürdő. *A mindennapi fürdés s az ezzel együtt járó nagy tisztaság a ruházatban és lakásban, nem csekély befolyással volt arra, hogy a régi görögöket az emberi nem legszebb tipusává emelje mind szellemi, mind testi tekintetben.* — Miképen az ó-testamentum és a korán bizonyos szabályokat állitanak fel hivőik számára a fürdésre és mosakodásra nézve, ugy Brahma és Buddha vallása is hasonló intézkedéseket foglal magában. Csak azon népeknél veszett el egészen a test fürdés általi tisztogatásának szüksége, kik a legcivilizáltabbaknak tartják magokat.

Azáltal, hogy a középkorban a városok növekedésénél egészen eltévesztették szem elől azon böles szabályokat, melyeket az ókorban alkalmazásba hoztak, hogy a lakosság egészsége megtartassék: a bajoknak egész sora szállott át reánk. Ezek nem rögtön állottak elő, hanem majdnem észrevétlenül csak lassan-lassan fejlődtek ki és végre oly magasságot értek el, hogy sokáig nem tudta mit tegyen az ember és a segély iránt majdnem kétségbe esett. A viz rosz minősége vagy épen hiánya, a mint az oly sok helyen észrevehető, és az ebből származó következmények nem egyedül állanak, hanem karöltve járnak a lakások rosz levegőével, a világosság megszoritásával az utczákon és udvarokon a szemét lerakodás növekedésével, melyek a népesség szaporodásának, nem szükségképeni, hanem hibás következményei. Most kétségkivül nehéz kellőleg orvosolni a bajt, holott ha az elődöknek nyitva lettek volna szemeik, igen könnyü lett volna a baj felburjánozását meg sem engedni. (Vége köv.) *Dr. Bardocz L.*

A népszámlálás.

A számok napjainkban uralkodó hatalommá lőnek; az elvont bölcselmi okoskodások, az elméleti szőrszálhasogatások helyét a számok csalhatatlanságának tana foglalja el. Nemcsak az állam élet, a magán s társulati praktikus tevékenység, hanem a moralis világ eseményeinek törvényeit is a számok segélyével próbálják kifürkészni; Quetelet, Dupin, Garnier, Buckle az erkölcsi világrendet kifejező törvényeket többé nem elvont észlelés, hanem az előfordult tünemények számviszonyaiból vezetik le.

S valóban, ha egyes viszonyoknak számadatait hosszu időkön át jegyezzük, bámulattal tapasztalhatunk bizonyos egyformaságot, mely az illető viszonynak törvényeként vehető fel. Igy például, tudjuk, hogy szabályszerü egyformaság mutatkozik az öngyilkosságoknál, melyeknek szám, hely- s időviszonya évről évre ugyanaz.

De ha már a moralis világrend törvényének kikutatásához is támpontot nyujtanak a számok; mennyivel becsesebb szolgálatot tesznek a gyakorlati élet viszonyainak feltüntetésére! Itt épen nélkülözhetlenek, hacsak sötétben nem akarunk tapogatózni. — S különösen áll ez az országok népességéről; mert bár a népszám nem egyedüli fokmérője az államok hatalmának, de minden esetre oly tényező, melynek biztos ismerete minden honpolgárra nézve kötelesség. S ha a számon kivül ismerjük még a tulajdonságot s egyéb ismérveket is: polgári jogaink teljesitésénél rendkivül hasznos vezérfonalat nyertünk.

Mi magyarok ekkorig még csak hiányos adatok nyomán ismerjük hazánk népességét. Ezen, mint tudjuk, törvényhozásunk azzal akar segiteni, hogy a legközelebbi év első napjaiban egy országos népszámlálást szándékozik foganatositattni. Tán nem lesz ennélfogva érdektelen, ha főbb vonásokban megérintem a népszámlálási ügy multját, s feltüntetem fontosságát.

Nem uj, régtől érzett szükség vezette arra az embereket, hogy azok, kik egy társaságnak tagjai, megmérjék, összeszámitsák számerejüket. A mint az államalakulás megtörtént, s az igazgatás (bármily primitiv alakban) rendszeresen folyt: szükség vala a népesség számának tudására, hogy a nép ismerje erejét; s ennek folytán haladásának s hatalmi terjeszkedésének chez képest jelölje meg határait.

Innét van, hogy már az őskorban akadunk népszámlálásokra.

A bibliai történetek többről emléknek, s ezekből tudjuk, hogy az egyptomiaknál a Pharaok korában, valamint a zsidóknál már a patriarchák idejében, később Mózes, azután Dávid király alatt voltak népszámitások, s igy különösen tudjuk, hogy ez utóbbi alatt 3.800,000 lelket számlált Izrael népe.

Görögország s Róma szintén megszámlálták népeiket, s pedig a legrégibb idők óta, — ott a polgároknak bizonyos osztályokba való sorozása már magában véve is a népességnek összeirásával lévén összekötve. A római birodalomban 36 népszámlálást számitanak, s ezek közül azt, mely Augustus alatt Jézus születésének idejére esik, a keresztyénség még ma is emlékezetben tartja.

A középkorban általános népszámlálások nem voltak. Nem is csoda, mert hisz az a kor, az államalakulások kora volt; népek kerekedtek fel s népeket toltak ki helyeikből; s mikor uj hazájukat elfoglalták, koránt sem térhettek a békés rendezkedés müveleteihez, hanem még sokáig harczias védelemre, vagy támadásra voltak utalva, s századok folytak le, mig a kiszoritottak elfeledék a régit, s a foglalók természetes határaira szoritották vagy terjeszték ki az uj hazát.

Nem lehet azonban mondani, hogy népösszeirások egyátalán nem történtek volna; mert a középkor második felében kifejlődött kasztok, nemesség, czéhek, testületek kebelében csakugyan foganatositattak összeirások, de ezek csupán az illető testületekre szoritkoztak s nem az egész népet ölelték fel.

Csak ujabban, midőn a népek megülepedtek, az államok stabilissá lőnek, s az államrend bizonyos rendszeres mechanismust igényelt: csak most vétetett fel ujra a népszámlálások fonala.

Az első mozzanást erre az állandó hadseregek létrejötte adá. S csakugyan a mult század elején Francziaországban s Ausztriában foganatositott összeirások a fő sulyt a harczképesekre forditák, elannyira, hogy az összeirás alól nemcsak a nőnem, hanem még azon férfiak is kihagyattak, kik foglalkozásuk (papok), vagy koruknál fogva (gyermekek és aggastyánok) nem tartoztak a hadkötelék alá.

Hazánkban ekkorig *négy* népszámlálás volt, az első II. József császár alatt 178$^{5}/_{6}$-ban, a második az 1802-diki országgyülési törvény nyomán 1805-ben, a mikor a magyar korona országainak népessége nem több mint 9 és fél millió főre rugott.

Ettől fogva közel félszázad mult el, s hazánkban rendszeres népszámlálás nem foganatositattott, s csak az egyházi névtárak nyomán hozzávetőleg lehetett népességi viszonyaink állására következtetni.

Midőn a 48-diki szabadságharcz leküzdésével az osztrák absolutismus készült ránk nehezkedni, s lépett örökségünkbe: a martalékot mohó vágygyal sietett számbavenni, s mindjárt 1850-ben katonái s zsandármjaival végrehajtatá a népszámlálást; az eredmény azonban nagyon hiányos volt, s rá hét évre 1857-ben ujat rendeltek el. Ez alkalommal Magyarország s társországainak népessége 13.769,000 lélekre vétetett fel.

Azóta, mint tudjuk ujabb felvétel nem történt; a népesedési mozgalmak, azaz: a halálozások s születések összevetése folytán azonban hozzávehetőleg mondhatjuk, hogy a magyar birodalom népessége oz idő szerint 15—16 millióra mehet.

A keletkezendő népszámlálási törvény nyomán egyébiránt rövid idő mulva biztos adatokra teendünk szert, biztosabbakra, mint azok voltak, melyeket az absolut kormányok kicsikartak.

Az okkorig foganatositott négyösszeszámlálás közül 3 az elnyomatás legnehezebb napjaiban, s az 1805-ki is oly körülmények között folyt le, hogy a jövő évi felvételt méltán az első alkotmányos népszámlálásnak nevezhetjük. Nem szandármok, polgárok fogják teljesiteni azt összeirást.

S különösen az öntevékenység, melynek szabad tér nyittatott, leginkább biztositja a felvétel hűségét, s hiszem, nem fog messze maradni a művolt külföld ilynemü felvételeinek tökélyétől.

Azután ha meggondoljuk, hogy mily sok nagyhorderejü kérdésre felelnek meg a népszámlálási ivek rovatai, lehetetlen, hogy az érdekeltség legmagasb fokra ne fokozódjék ez ügy iránt. Csak nehány rovatot emlitünk meg. Tudjuk, hogy ezt a mi szép országunkat különféle ajku nemzetiség lakja; de azt, hogy hány lelket számit egyik, vagy másik, s hányan vagyunk mi magyarok, azt bizonyosan maig sem tudjuk; vannak, kik 6—8, vannak ismét kik 3—4 millióra teszik a magyar ajkuak számát. Az igazságot csak egy gonddal létesitett népszámlálás derítheti ki.

S ha tovább tanulmányozzuk a kérdő rovatokat nemkevésbbé érdekes kö etkeztetésekre vezető adatokra találunk. Igy a népszámlálás számba veszi mindnyájunk életévét, vallását, családi állapotát, foglalkozását, müveltségi fokát sat. Mindezek 15 millió népességnél összesitve rendkivüli tanulságos adatokat tartalmaznak. Mert ezek nyomán mathematikai pontossággal állapithatjuk meg munkaerejét, jövő reményét az ifjuságot, s az erőfogyatkozott öregeket; megtudhatjuk hányan tartoznak egyik vagy másik valláfelekezethoz, hányan foglalkoznak földmüveléssel, iparral, kereskedéssel, művészettel, tudománynyal, hányan tudnak irni, olvasni, hányan nem, s ha ezeket tudjuk, nem leszünk-e inkább képesek megmérni erőnket, s kijelölni nemzeti hivatásunk irányát, s társas és államéletünk hiányait?

Mindezeket egybevetve, azt hiszem, hogy e lapok t. olvasói osztozkodnak abbeli hitemben, hogy a közeli népszámlálásnál, a multak iránt támadt ellenszeny teljesen el fog tünni. *Dobner Rudolf.*

A pesti torna-egylet tagjainak nyilvános disztornázása a Zugligetben.

Pest, jul. 1.

A tornászatot, melyet a szabad görög nép a nevelés elengedhetlen föltételének tartott, de a melyet a későbbi korok s népek csaknem teljesen mellőztek, ujabban ismét féleléndi látjuk a művelt országokban. Angolország, de különösen Poroszország fektet ez ügyre legnagyobb sulyt, holy nemcsak felsőbb tanintézet, de elemi iskola sincs, olyan a milyen gymnastika nélkül. Az ilyen iskolák a valódi *gymnasiumok*, szó szerinti értelemben is. Ujabban, midőn a tudományos nevelés oly sokágu lett, s a gyermek oly sok agyműködésre van szoritva, rendkivüli jelentőséggel bir a szellem munkássága mellett a test együttes fejlesztése és gyakorlása is, hogy a kettőnek erői egyensulyban maradjanak s egymást támogassák. Csak ép testben lehet ép lélek. De nemcsak a fejlődő, hanem a már kifejlett testre is jótékony hatásu a tornázás. Hány embert találunk különösen nagyobb városokban, kik folytonos ülő- s szellemi munkával levén elfoglalva, idő előtt elbetegesednek s munkaképtelenek lesznek. Kellő testmozgás, minőt a tornázás ad, mennyit segitett volna rajtok s talán elháríthatta volna tőlök a veszélyt. S nemcsak a szellemi, hanem a testi munkával foglalkozókra nézve is nagy fontossággal bir a tornázás. Kifejlődnek ugyan a munkásnál az izmok a mindennapi munka által; de nem az összes izomrendszer, hanem annak csak egyes részei, a különböző munka szerint. Ez egyoldalu kifejtése a munkás osztályhoz tartozók izmainak szüli aztán sok részben azok gyakori betegeskedését s elgyengülését. — A tervszerüleg, tornázás által fejlesztett izomrendszer két annyi erőt képes kifejteni mint különben. Ezeket meggondolva, senki sem fogja tagadhatni a tornászat nagy jelentőségét ugy az egyes egyénre nézve, mint a sok egyest összefoglalva társadalmi és állami szempontból is. A poroszok 1866-ban megmutatták, mit tehetnek a tornázás által képzett izmos karu s egészséges eszü katonák?

Hazánkban Pesten alakult az első torna-egylet, mintegy 5—6 évvel ezelőtt, társadalmi uton, leginkább Dr. Bakody Tivadar hasonszenvi orvos inditványára. Azóta bár kis körben, jótékonyan folytatja működését, s jelenleg mintegy 4—500 tagja lehet. De hogy állami uton még mindig nem igen nagy pártfogásban részesül ez ügy, mutatja az, hogy a mult országgyülés az egész hazai tornaügyre 5000 ftot szavazott meg, kiadatni rendelvén ez összegot a pesti torna-egyletnek; a mi bizony még csak csekély kezdetnek mondható.

A torna-egylet azonban átértve hivatását, maga igyekszik meggyőzni a közvéleményt életre valóságáról. S valóban a tornászat barátait örömmel tölthette el az, mit a mult vasárnap, jun. 27-én a pesti tornászok zugligeti kirándulása alkalmával láttak. Röviden, s annyira hiven mint nézőtől telik, megpróbálom leirni a tornász ünnepélyt.

Reggel 10 óra után érkeztem a „Szép juhászné“-höz, mely a kirándulás helyisége volt. A távolról szembetünő vörös ingek jókor gyanittatták velem, hogy jó helyen járok, mert itt vannak a megnézni szándékozott tornászok. A tagok egyenruhába voltak öltözve; vörös ing, kék nyakkendő, két öv s fehér nadrág. Jól esett látni a szemnek ez egyforma öltözéki mozgó alakokat, a mint a társas labdajátékban élénken szaladtak ide s tova. Délig tartott a labdázás s 1 órakor ebédhez ült a

jóétvágyu kifáradt sereg. Mintegy 100-an ültek egy hosszu asztal mellett, hol, a meghivás folytán jegyet váltva, magam is helyet foglaltam. — Az ebéd elég vigan folyt. De ugy tetszett nekem, hogy kevés kollegialitás van a tornászok közt, s óhajtottam, hogy ez is hozzájárulna a tornázás élveinek füszerezéséhez.

A nap legérdekesebb részét azonban a délután 5 óra tájban kezdődött tornász-gyakorlatok képezték. Mintegy 50 egyenruhás tornász, rendben föllállitva, lépdelt szabályosan elő, vezényszóra, a már elkészitett tornázó-térre, mely előtt szép számu nézö közönség foglalt helyet. Kezdődtek először is az ugynevezett: „*szabadgyakorlatok*“. Szép volt nézni, a mint az a hosszu sort képező 50 egyenruhás fiatal ember, most kezével, majd lábával, vagy egész testével tett jobbra-balra, előre-hátra, szabályos és együttes mozdulatokat, a kimondott vezényszóra. Ezután az erőfejlettségo szerint osztályzott különböző csapatokra szétoszolván, mindegyik csoport saját szeréhez (pl. nyujtó, ló, bak, ugrókötél stb) ment, s az előtornászok vezetése alatt végezték a rendes torna-órákon is szokott gyakorlataikat. Ez meglévén, a vezető föl-szólitására egyes ügyesebb tornászok vállalkoztak nehezebb s látványosabb mutatványokra. A budai tornászok közül csatlakoztak nehányan kék ingükben a pesti vörös ingesekhez, s versenyezve adták elő a nehezebbnél nehezebb gyakorlatokat. Azt hittük nehánynál, hogy érczből vannak izmai, oly káprázatos dolgokat vittek véghez. — Meg is tapsoltuk az ilyeneket, kifejezve ezáltal elismerésünket s örömünket. — Végre jött a *versenyzés*. Három tölgykoszoru, nemzeti szalaggal diszitve, várt három legerősebbre. Egy 33 fontos kődarabot kellett jobbkézzel előre dobni, s ugyancsak hosszu ugrást tenni; a dobás és ugrás hosszusága összeadatván, az igy kapott összeg határozott a dij elnyerésében. — Nyertesek lettek: egy *Winter* nevü fiatal ember, s a két *Gutman* testvér. Egy előkelő nő nyujtotta át nekik a megérdemlett tölgykoszorut.

Én — kit ez ünnepély igen érdekelt s mulattatott — az olympiai térekre mentem vissza gondolatomban, s a régi világ ama játékait láttam halottaiból feltámadni e nap délutánján magam előtt, azokban a szép tornász-gyakorlatokban. — Adná Isten, hogy mi is oly fokra fejthetnők ki, mint ők, a test edzését, a testi erő kiképzését, nyilvános felmutatását s közelismerés általi jutalmazását.

Egy tornabarát.

Utazás a holdba.

VIII. Váratlan.

(Folytatás.)

Kora hajnalban már óriási terjedelmü sátrakat vontak föl. Illetőleg számtalan oszlop, rud, vagy karó állittatott s fölibök roppant ponyvák feszittettek ki, ugy hogy az egész tér, egy fedél alávonva, egyetlen sátort képezett; csak egy kisebb volt külön, emelvénynyel ellátva, a bizottsági tagoktól környezett szónok számára.

Reggeltől fogva megszámlálhatlan néptömeg tolongott s hullámzott a téren. Az ember azt hitte volna Londonban van, nem pedig egy csaknem lakatlan félszigeten. De nem is innen került ki az a sok ember. Az egész Amerika rajt bocsátott ki magából. Háromszáz ezer ember volt összegyülve, Ardan Mihály látása és hallgatása végett. Tudni való, hogy e roppant tömegnek legfölebb egyharmada látott és hallott valamit; másik harmada láthatott, de nem hallott semmit; a harmadik végre se látott, se hallott. Azért egyforma türelmetlenséggel várta a történendőket mindenik.

Három órakor megjelent Ardan, egyik karján Barbicane elnökkel, a másikon az örömtől és diadalérzettől ragyogó J. T. Mastonnal. Kiséretében voltak a klubb előkelőbb vezértagjai. A külön emelvényen foglaltak helyet; honnan a tömeget egészen beláthaták. A hurrah-k és cheer-ek zajának lecsillapulta után szólni kezdett az érdekes idegen.

Hosszu beszédét csak igen rövid kivonatban adhatjuk. Először is megemlité, hogy a löveg sebessége jóval csekélyebb leend, mint a földé napkörüli utjában, s szintoly egyenletes levén, épen nem lesz sem szédítő, sem veszélyes; üregében magával viszi saját levegőjét is. Érintette a különböző planéták utját s pontos adatokat hozott föl sebességeikről. Kifejezte meggyőződését, hogy valamint ezelőtt száz évvel borzasztó merényletnek tetszett a földet körül hajózni, sőt végrendelet tett, a ki a szárazon is nagyobbacska utra indult, mig most mindezt gondnélkül s könnyü szerrel teszszük, — ugy eljövend az idő, midőn a holdba utazás mindennapi dolog lesz, rendes vonatok fognak járni oda is, mint most New-Yorkból Bostonba. Ő ezt olyformán képzeli, hogy a tulajdonképi löveghez, mely mintegy a gőzmozdony szerepét játszsza, egész sora a waggonokként szereplő s üres hengeralaku alkotmányoknak lesz kapcsolva, melyekben az utasok kényelmesen fognak a hold felé utazni. Távolság többé nem létezik! Nem a földön: a gőz, a villany, a légnyomás ereje által. Nem az üreben, mihelyt annyi erőt ki birunk fejteni, mi a föld központi vonzásának, a testek nehézkedésének ellensulyozására elegendő.

Mind e fejtegetéseiben annyi csillagászati és természettudományi ismeretet árult el, annyi adatot hozott föl s állitott nagy ügyességgel egybe, hogy nemcsak hallgatói tömegét, de a szakértőket is bámulatba ejtette.

Következtek a hozzá intézett kérdések és ellenvetések. Először Barbicane elnök kérdezte: mit gondol, vannak-e lakói a holdnak? Válasza: nemcsak a holdra, hanem átalában a planetákra szólt s igy hangzék: ha egyátalában lakhatók, vagy voltak, vagy vannak, vagy lesznek lakóik. S midőn figyelmeztették, hogy a planéták lakóinak,

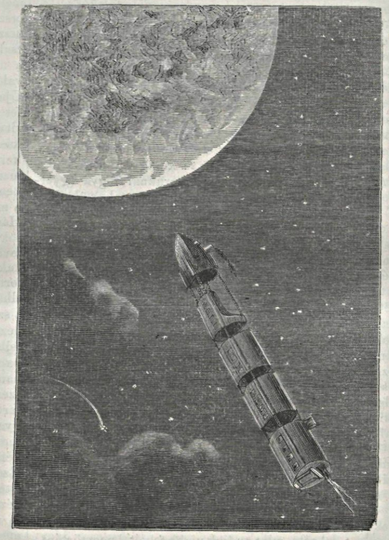

Lövegvonat a holdba, Ardán Mihály terve szerint.

ha azokban élni akarnak, egészen más élet-föltételekhez kell alkotva lenniök, mint a földlakóknak, *mert hisz Merkurban vagy Vénusban megégne*, Saturnus- vagy Uranusban megfagyna a földlakó; elmésen felelt: *hogy annazokban több lekötött*, ezekben több feloldott meleg lehet, a mi a nap közelsége vagy távolsága által okozott különbségeket kiegyenlitheti; hogy a földön elég példáját látjuk, mily különböző feltételek mellett él meg némely állat, pl. az eb s maga az ember is; s hogy végre itt is példa van rá, hogy a mi a halnak éltető, az a többi állatnak megölő eleme, — a viz; stb.

Ez érdekes, bár inkább csak elméleti viták már igen is messze elvezettek a meeting tulajdonképi tárgyától, mely a holdba utazás lehetősége vagy kivihetlensége fölötti értekezés — s Ardannak ez iránti nézetei és tervei előadása lett volna; midőn a gyülekezet első soraiból, a szónoki emelvény közvetlen közeléből, egy élos és barátságtalan hang szólalt meg. Egy magas, szikár, szemüveges s bozontos szakállt viselő férfiu volt e hang tulajdonosa.

— Mind ez, mondá, csupa üres elmefuttatás, mi a dologhoz nem tartozik. A dolog veleje az, hogy önnek terve örült és esztelen. Ön a holdba akar utazni. Feltéve, hogy eljut oda; de hogy jő vissza?

— Nem fogok visszajöni, felelt Ardan merészen; ott maradok.

E merész szóra a tömeg nagy lelkesedésben tört ki. A közbe szóló elvárta annak lecsillapultát s igy szólt:

— A holdban földi ember egy perczig sem maradhat. Ott egy csöpp levegő s viz sincs.

Valóban a tudósok nagyobb része e véleményben van s véleményét alapos okokkal támogatja. A hold tányéra mögött eltünő csillagok az utolsó perczig változatlan megtartják fényöket, a mi az athmosphaera teljes arányára mutat. Ha viz és levegő volna a holdban, felhőknek is kellene lenni s azokat távcsőinkkel már észrevennök, — Ardan igen jól ismerte mind ez elméleteket. Azonban neki is volt egy pár tekintély, a kire hivatkozhatott az ellenkező nézet támogatására. Nehány tény némi légkör létezését mutatta a holdban; ilyen, hogy holdnegyedekkor a holdszarvainak szélei némi kerekséget mutatnak s nincsenek élesen elválasztva a setét részektől. A holdban lehet levegő, de mindenesetre vékony, hig, és csak az alsó részeken, a mélyebb völgyekben; a hegyeken nincs semmi esetre. Aztán még egyre figyelmeztetett Ardan, a mire nagy súlyt helyezett. Valószinü mondá, hogy a hold, a föld vonzása következtében nagyon elhajlott a gömb-alaktól s a földfelé mindig ugyanazon oldala levén forditva, az nagyon kicsücsorodott; e szerint a hold alakja egy tojás, melynek hegyesebb része van felénk forditva, a laposabb tőlünk el. S ez esetben, ha az innenső fél-felületen kevés a levegő, annál több a tulsón. — Ne féltsen engem, mondá Ardan, gazdálkodni fogok a levegővel s nem szükülök meg benne.

— Hát odáig, az úton?

— Vegytanilag fogok előállitani annyit, a mennyire szükségem lesz. Élelem-szerrel, hús- s egyéb kivonatokban, akár egy egész évre elláthatom magamat, hogy addig, mig a holdban kissé meg nem honosulok s termékeivel meg nem ismerkedem, szükséget ne szenvedjek.

A közbeszóló még nehány ellenvetést tett. Ardan mindenikre oly önbizalommal felelt, hogy ha igaza nem volt is, a hallgatóság csak az ő részére nyilatkozott. Legerősebb volt azon ellenvetés, hogy a kilövetés perczében oly erős lesz a lökés, hogy a lövegben benülőt menthetetlenül összezúzandja. Ez ellenvetés súlyát Ardan is elismerte; de hozzá veté, hogy fognak találni módot e pillanatnyi lökés ellensúlyozására. Végre is a vitát félbe kelle szakasztani, mert a közönség is türelmetlenné vált. Az ellenmondó nem akará megadni magát s egy éles szóval fejezte be vitatkozásait.

— Ön el fog veszni, kiáltá, s végre is ki lesz az oka?

— Ki más, mint magam?

— Nem! Hanem azon vakmerő tudatlan, ki ezen eszeveszett tervet létesitette, mely a mily lehetetlen, époly nevetséges.

Ez egyenes támadás volt Barbicane ellen. Az ezredes rögtön elégtételt akart kérni. De a meeting be volt végezve s a lelkesült közönség őt és Ardant az emelvénynyel együtt fölkapva, diadalmenetben vitte haza. Az örömzaj lecsillapultával azonban mindjárt keresni indult emberét, ki ugy látszik szinte várt reá.

— Ön engem megsértett.

— Szándékosan.

— Kicsoda ön?

— Nicholl kapitány.

— Gondoltam. Elégtételt adand.

— Rögtön.

— Ismeri ön a kerek erdőt, jobbra?

— Igen.

— Holnap reggel menjen abba, az északi oldalon.

— Ön pedig a délin.

— El ne feledje a puskáját.

— Ön se!

(Folyt. köv.)

Egyveleg.

⊙ *(Egy derék fiu.)* Bostonban (Észak-Amerika) f. évi márcz. elején egy becsületes kereskedő csőd alá került. Az egyezkedés a hitelezőkkel nem sikerült s igy egy emeletes házát elárverezték. A hitelezők is megjelentek, hogy a házat megszerezhessék. Ekkor a kereskedő 13 éves fia előlépett s föl-kiáltott: „Itt van az én takarékpénztári könyvecském 84 dollárral, először! Gazember a ki többet igér!“ Senkinek sem volt lelke a többet igéréshez s igy a kereskedő megtartotta házát, mint derék fia ajándékát.

Melléklet a Vasárnapi Ujság 27-ik számához 1869. jul. 4.

TÁRHÁZ.

Irodalom és művészet.

= *(Szemere Bertalan Naplójából)* a második (kilencz ives) füzet jelent meg, Ráth Mór kiadásában; ezzel még az első kötet nincs befejezve. Az egész Napló, mint értesülünk, két kötet lesz, öt füzetben. E második füzet 1852. januártól 1854. októberig megy. Különös érdekes részei, a magyar korona elrejtésének (1849. augusztusban, Orsova mellett) részletesen elbeszélt története; a szerző kedvelt kis leánykájának mesteri rajza, betegsége és halála; ez utóbbi a legszebbek közé tartozik, miket o nemben valaha olvastunk. A napló, a mint halad, politikai és történelmi tekintetben is mind érdekesébb lesz. Alkalmunk volt a hátralevő részt átlapozni, s biztosan mondhatjuk, hogy hova tovább mind növekszik a munka érdeke és fontossága. Mai számunkban egy költeményt közlünk, mely a valóság megkapó hangján van irva, s melyet a sajtó alatt levő harmadik füzetből vettünk át, a kiadó szivessége folytán. — Egy-egy füzet 1 ft.

— *(Heckenast Gusztáv kiadásában)* megjelent: „Fogságom emléke,“ irta *Deák* Farkas. Ára a 11 ivre terjedő czimképpel ellátott műnek 1 ft 40 kr. Olvasóink az általunk már előbb jelzett tartalomból s közlött mutatványokból is ismerik ez emlékiratot; most elégnek tartjuk egyszerüen ajánlani a közönség figyelmébe, mint érdekes emléket ama szomoru időkről.

** *(Székely Bertalan)* igen szép illustrációkat készitett Petőfi költeményeihez. Petőfi müvei kiadótulajdonosa rendelte meg ezeket, egy nemsokára megjelenendő illustrált kiadáshoz, s Lotz Károly és Székely Bertalan festészeinket bizta meg az illusztrációk elkészitésével. Székely már el is készitett ötöt: a „Boldog éjjel,“ „Hull a levél,“ “A bilincs“ czimü költeményekhez, a „Bolond Istók“ egyik jelenetéhez, s egyet, mely általánosan Petőfi szerelmi költeményeire vonatkozik. Az illustrációk, irja az „E—r,“ jól sikerültek, gondolatteljesek, s jól visszatükrözik a költemények szellemét. Székelyről lévén szó, megemlitjük, hogy többféle müvön dolgozik, és igen sokhoz készen van a vázlat. Jelenleg egy történelmi képet is fest V. Lászlóról, melyen o gyönge, fiatal király uralkodásának fő jellege egyetlen jelenetben van előállitva. A még fiatal király lágy kereveten ül, mellette nagyanyja: Czillei, a ravaszság jól ellátált kifejezésével. A közellevő asztalon nyalánkságok és serlegek látszanak, szemközt e két alakkal pedig kaczér leányok táncolnak; az előtérben a bohócz ül. A kettős mámorban levő fiatal király a táncosnőket kisérí szemeivel, mig Czillei egész könnyedséggel egy papirlapot tart előbe, mit a király gépiességgel látszik aláirni. E két főalak előállitása nagyon sikerült.

‡ *(Kolozsvár története)* megirására a város egyik vagyonos fia, Simon Elek 1000 frt jutalmat tüzött ki pár év előtt. Már akkor tudva volt ottani körökben, hogy e nagy mü kidolgozására Jakab Elek vállalkozik, a kinek sok előtanulmánya és sok becses adata volt már készen. Legközelebbről elkészült a nagy munka első kötete, 1—540-ig. A birálók: Sámi László, Szabó Károly és Torma Károly nagy dicsérettel szólanak e munkáról; nagy nyeremények, minden ezutáni történetirónak nélkülözhetlennek nyilvánitják azt, mind bő adatai, mind szabatos kidolgozása miatt. Ez okból az egész jutalmat kiadandónak véleményezik már az első kötetnek. Jakab Elek egyelőre a jutalomnak csak egy részét vette át tett költségei megtérítésére, s kinyilvánitá, hogy többi részét csak akkor fogadja el, ha az egész müvet napjainkig bevégezheti.

— *(A „Hivatalos statistikai közlemények“)*, második évfolyamának első füzete megjelent. Tartalma: A statistikai tanács jegyzőkönyvein és több táblázati mintán kivül a gabna-árhullámzások 1868-ban, néhány főbb magyar piaczon; átlagos terményárak a pesti országos vásári árjegyzékek alapján; a pesti tőzsdén jegyzett papirok árváltozásai 1868-ban, a magyar birodalom bányászata 1867-ben; a megyék területi, népességi és vagyoni állapota, az államvizsgák száma és eredménye; a szab. kir. városok belállapota; az izraelita kongressus alkalmával összeirt izraelita választók, kerületek és foglalkozás szerint; a honvédalap, segélyzések kimutatása.

** *(Az első gymnasiumi „Értesitő“)*, mely 1868—69-re hozzánk beküldetett, a pesti ágost. hv. hat osztályu gymnasiumé. A 30 lapra terjedő füzetet dr. *Heinrich* Gusztáv tanárnak „a german nyelvcsaládról“ szóló értekezése nyitja meg. A gymnasium hat osztályu, összesen 256 tanulóval, kik közt ágostai-vallásu 113, zsidó 105. Aztán 14 róm. kath., 14 h.-hitv., 10 görög-keleti. Igazgató *Torkos* László, ki mellett még 7 tanár működik.

** *(Szárcsevits Ambrus)*, szabadkavárosi fő levéltárnok: törvénykezési és közigazgatási „Müszótárt ad ki magyar, szorb, bunyevácz, horvát és szlavon nyelveken szerkesztve. — Előfizethetni f. évi julius 15-kéig 3 frtjával a szerkesztő kiadónál Szabadkán.

Közintézetek, egyletek.

** *(A magyar tud. akadémia)* jun. 28-án tartott nyelv- és széptudományi ülésében Horváth Cziril elnökölt. Toldy Ferencz olvasta föl *Imre* Sándor nyelvtudósunk. „Geleji Katona István, mint nyelvész,“ czimü értekezését. Katona a XVII-dik század egyik legkitünőbb protestáns hitszónoka volt, erős hive Kalvin tanainak, melyeket Heidelbergben szivott magába, hová Bethlen Gábor fejedelem küldé ki; tanár lett aztán Gyulafehérváron, majd erdélyi püspök. 1589-től 1649-ig élt. Egerhez közel Gelejen született. Katona erős meggyőződésü s éles tollu bajnoka volt az uj hitnek; ellenben heves ostromlója az unitáriusoknak és katholikusoknak. Sok müvet készite, de nagy hittani munkája, melyben elmélének összegét akará érvényesiteni, tervben maradt. — Az értekezés második része egy későbbi ülésen kerül szónyegre. Most még *Télfy* Iván értekezett „a görög tanulmányokról Franczia-országban,“ s különösen az e tanulmányokra régebben alakult társulatról, melynek jelenleg 700 tagja, s a tagok évdijából 7000 frank évi bevétele van. Ez a társulat most is ezer frankos jutalmat tüzött ki a „görög nyelv történetére,“ mely kérdésre franczia, görög és latin nyelven lehet pályázni. — A folyó ügyek közt megemlitendő, hogy a szentpétervári régészeti társaság cserevisznyba óhajt lépni akadémiánkkal, és hogy Romlaky pesti ügyvéd megvételre Kazinczy Ferenczinek egy 1827-ben Eperjesen készült arczképét ajánlá föl.

** *(A Kisfaludy-társaság)* jun. 30-án este tartott havi gyülésén *Keleti* Gusztáv olvasá fel „Egyéni nézetek teendőinkről a képzőmüvészetek terén“ czimü értekezését, melyben az e téren teendő müoktatási reformok, illetőleg alap lerakásának kelléket fejtegeté. Elemi rajziskolák s egy müvészeti akademia felállitását sürgeti; tanárokul szakférfiakat, s nem bukott müvészeket vagy mükedvelőket, végkiképezés végett pedig (müvészeink szegénysége miatt) állami mütermeket és mükincstárakat tart szükségeseknek. A képzőmüvészeti társulat számára, ha nem is államsegélyt, de kiállitási költség-biztositékot ohajt, miáltal némileg egyensulyoztatnék a közönség részvét- és bizalomhiányának kártékony befolyása. Utána *Sziglieti* olvasá nehány ujabb, nevezetesen *a hit, a boszorkány, II-ik Fülöpp, a furulyácska* czimü költeményeit. — Legközelebbi ülés a két havi nyári szünidő után, szeptember utolsó szerdáján lesz.

— *(A budapesti lánczhid-társulat)* e napokban tartott közgyülésén előterjesztetett a lánczhid megváltása iránt a kormánynyal folytatott tárgyalások eredménye; a kormány 643 frtot ajánlott meg részvényenként, a társulat azonban minden egyes részvényért 750 frtot követel.

** *(A magyar orvosok és természet-vizsgálók)* idei nagy gyülése Fiumében szeptember 6-án kezdődik, s a beiratások szept. 3—5. napjai közt lesznek Fiuméban a városházánál. A meghivó tudatja, hogy gondoskodva lesz a vendégek Fiuméba szállitásáról az ország minden pontjairól, s legalkalmasabb utvonalként kijelöltetik a déli vaspálya Budától Trieszting, honnan Fiuméba naponként gőzhajó fog közlekedni; vasuton és gőzhajón a tagok kedvezményi áron fognak utazhatni. Az ismerkedési estély szept. 5-kén lesz, a következő napokon aztán a szak- és közülések, melyeken előadásokat bármely müvelt nyelven lehet tartani. — E közgyülés valószinüleg egyike leend a legemlékezetesebbeknek s a „tengerre magyar“ jelszóért lelkesülök ezuttal legalább látnak is tengert, s megismerkednek oly derék fiumei honfitársainkkal.

Egyház és iskola.

** *(A kolozsvári piaczi nagy templomon)* melynek épitését Heltai Gáspár krónikája szerint Mátyás király deák korában, iskolába menet gyakran bámulgatta, erélyesen folynak a javitási munkálatok. A legtöbb munkát és költséget a goth ablakok javitásai veszik igénybe, a csucsaik kőmunkálatai, s a nyolczszögletü kocskákból egy beállitott üvegezet. A sanctuarium rendkivül gyengének mutatkozott. Beltiveit keresztvasakkal kellett egybekötni, mik a templomot felette disztelenitik. Az egész kőpadlózat fel van szedve s kitataroztatik, a benső falak ujon bemeszeltettek, de ezuttal a régi kőmetszeteket s a Romer Floris által feltalált sekrestyei falfestményeket megkimélte a meszelő. A munkások serénysége daczára annyi még ez épitési remeken a javitni való, hogy fennséges csarnoka október előtt nem nyittatik meg isteni szolgálatnak.

** *(Br. Vécsey József)* szabolcsmegyei főispán Acsád községben egy hitfelekezet-nélküli, községi iskolára felajánlá hat holdas beltelken levő emeletes épületét, mely előbb szeszgyár volt; e jelentékeny adományhoz a nemes báró neje, szül. Desewffy grófnő külön 1100 frt. alapitványt tett. Br. Vécsey különben előbb is tanügyi és kultusczélokra nevezetesb adományokat tett, s mind az acsádi izr. templom, mind a mártonfalvai ref. iskola épitését pénzzel s épitési anyagokkal tetemesen elősegité.

** *(A debreczeni ref. főtanodában)* az 1868—69-dik tanévet berekesztő köz- és érettségi vizsgálatok julius 15-kén kezdődnek. A közvizsgálatok 15—26-ig a főtanodai épületben tartatnak; ugyanott lesznek az érettségi vizsgálatok julius 16, 17, 18-kán irásbeliekből, 26-kán d. u. 27—30-kán szóbeliekből. A jogi magán vizsgák julius 15—18-dik napjain. A elemi osztályok és a szoktató tanoda vizsgai jul. 26-tól 29-ig a nagy templomban tartatnak.

** *(A gyönki ref. gymnasiumban)* a II-ik félévi vizsgák julius 26—27-kén tartatnak.

** *(A pesti kegyesrendi fögymnasiumban)* az idei irásbeli érettségi vizsgálatok junius hó 30.; továbbá julius hó 2- és 3-án, a szóbeliek pedig julius hó 21-, 22- s 23-án tartatnak meg. A nyilvános tanulók rendes évi vizsgálatai julius hó 7-én a hittannal veszik kezdetüket és tartatnak ugyan e hó 28-dikáig. — A magántanulók julius hó 14- s 15-én fognak megvizsgáltatni, mi azon megjegyzéssel tétetik közzé, hogy az illetők szülei vagy gondnokai legalább az előtte való napon jelentkezzenek az igazgatónál. Pest, jun. 16. — *Az igazgatóság.*

Ipar, gazdaság, kereskedés.

** *(Ujveretü pénzek.)* A magyar kir. pénzügyminiszterium fennállásától kezdve 1868. decz. végéig a körmöczi és gyula-fehérvári pénzverdékben aranyban és ezüstben vertek: 1.001.788 db. aranyat, mi ezüstben 4.655,166 ftot és 70 krt. képvisel. Továbbá vertek 854,228 tall. 1.281.324 frt. értékben. 1.708,771 db. egyforintos ezüst pénzt, 4.263,403 db. huszkrajczárost, 852,680 frt. és 60 kr. értékben, végül 4.261,483 db. tizkrajczárost, mi 426,148 frtot képvisel. Az ezüst pénz összes értéke: 8.924,107 frt.

** *(A kecskeméti keresk. testület)* elhatározta egy kereskedelmi és népbank alapitását, s a szükséges előmunkálatok megtételére egy bizottságot küldött ki, mely munkálatait már be is fejezte, s a legközelebb tartandó közgyülés elé fogja terjeszteni, hogy a netalán még szükséges módositások után, azokat legfelsőbb jóváhagyás végett az illető helyre terjeszsze. Az alaptőke összeállitására szükséges részvénymennyiség aláirása már biztositva van; mely körülmény eléggé tanuskodik a közönség érdekeltségéről.

** *(Szepessy Antal pesti csizmadia)* egy pár aranynyal gazdagon himzett csizmát s egy pár varrásnélküli franczia csizmát ajándékozott a nemzeti muzeumnak. E csizmák a mult évi párisi kiállitáson nagy elismerésben részesültek. A két csizma becsértéke 500 frt.

** *(A katonaságnak)* az aratási idő alatt szabadságolása Horvátországra is kiterjesztetett. A hadügyminiszter egy intézkedése folytán a Horvátországban elhelyezett csapatok fölösleges contingense is elbocsátható aratási munkára.

*

** *(A nagykanizsai kereskedelmi és iparbank)* megalakult és a váltótörvényszéknél is már bejegyeztetett. A nagykanizsai és vidékbeli kereskedelem előmozdítására rendelt intézet 320,000 ftnyi alaptőkével indul meg, névreszóló 200 frtos részvényekkel, miből egy részt az angol-magyar bank fedezett. A társulat székhelye Kanizsa, elnök jelenleg gr. Szapáry Géza zalamegyei főispán.

** *(Brassóban)* az ottani lap szerint váltótörvényszék fog felállíttatni, mit o város nagy kereskedelmi jelentősége is már rég szükségessé tett.

Mi ujság?

(A képviselőházban) hétfőn, szerdán és csütörtökön a bírói hatalomról szóló törvényjavaslat általános tárgyalása folyt. Különösen nevezetes a csütörtöki ülés, nemcsak azért hogy Ghyczy Kálmán és Deák Ferencz beszéltek, hanem Deáknak azon inditványáért is, hogy politikai perekre állittassék állambiróság, és annak körébe tartozzék minden más birói helyre a kijelölési jog. Deák inditványát pártja elfogadta. Kétségtelenül megnyugtatólag fog az hatni az ellenzékre is.

— *(Heckenast Gusztáv.)* lapunk kiadója mult héten vezeté oltárhoz Pozsonyban *Jurenak Štefanie* k. a.-t. Azt hiszszük, olvasóink is osztani fogják, ha e férfiunak, ki a magyar irodalom terjesztésén, a legnehezebb időkben is, folyvást oly buzgón munkálkodott, őszinte szerencsekivánataink fejezzük ki.

** *(Az olasz kormány)* 1867-ben szép éremgyüjteményt küldött a muzeumunknak. — Ennek viszonzásául Gorove miniszter érdekes ásványgyüjteményt állittatott össze, melyet közelebb küldenek el Florenczbe. E gyüteményben benne vannak a hazánkban előforduló ércznemek, az ezeket kisérő kőzetek. Igen érdekes gyüjteménynek mondja a hivatalos lap. A gyüjteményhez Hoffmann Károly műegyetemi tanár készité el a katalogust, az ásványok földtani jellemzésével, stb.

** *(Murányi Ignácz,)* Temesmegye főispánja e napokban a marienbadi fürdőben meghalt, szivbaji következtében. A boldogultnak életéből ez alkalommal felhozzuk a nevezetesb adatokat, melyek szerint ő született 1818-ban, s igy még csak 51 éves volt; nyilvános pályáját 1840-ben kezdte Temesmegyében, hol rövid idő alatt annyira kitünt, hogy 1848-ban már alispánná választatott; mint ilyen buzgó részt vett a szabadságharcz mozgalmaiban, miért is a győztes hatalom által előbb halálra, majd 16 évi sulyos börtönre iteltetett, miből $4\frac{1}{2}$ évet az aradi várban ki is töltött. 1861-ban ismét elfogatott és Josefstadt várába kisértetett, honnan kiszabadulván, 1861-ben a megye alispánjává választatott, 1865-ben pedig ő Felsége által főispánná neveztetett. — Hazafiság, nemes, mivelt lélek, tiszta jellem a ritkább férfiak közé emelték őt — áldás emlékére!

** *(A hazatérő magyar ezredek)* közül a 62. számu Lujos bajor herczeg nevét viselő erdélyi sorezred e napokban vonult be Czermak Antal ezredes vezetése alatt Brassóba, hol a lakosság által melegen üdvözöltotett; az ottani lap pedig kifejezést ad a polgárság reményének, hogy 26 évi távollét után az ezred Brassóban otthoniasan fogja érezni magát.

** *(Az „Ellenőr“ ellen)* hir szerint Hollánon kivül a közlekedési miniszterium is sajtópert indit.

** *(Szerdahelyi Kálmán)* és Priello Kornélia asszony ujvidéki vendégszerepléséről az első érdekes levelet irt, melyben egyebek közt omliti, hogy az ottani szerbek oly ellenszenvvel viseltetnek a magyar színészet iránt, hogy kötéllel sem lehetne magyar előadásra bevonni; a kávéházban, hol Miletics ingre votkőzve dominál, magyar lap nem látható, kivéve az „Üstököst“ és „Népszavát.“

** *(Klapka György)* Párisból Pestre érkezett, hogy képviselői helyét elfoglalja.

** *(Egyik országos hirü borunkat)* nagy veszedelem fenyegeti, az erdélyi püspök ugynevezett „rózsamáli“-ját. Károlyfehérvárott ugyanis nagyobbszerü erődítési munkálatok terveztetvén, a püspök rózsamáli szőlője is belécsik a vonalba, s épen e helyen czitadellát akarnak épiteni.

** *(Gyilkos gyermek.)* Horvátországban, Belováron, a katonanövelde tagjai nyári mulatságot rendeztek, s midőn a háziasszony szeropét vivő ezredesnének egy tortát kellett volna átadni, két növendék közt vita fejlett ki. A káplár fia lett győztes, s vetélytársa, a kapitány fia boszut esküdt. Éjjel mikor amaz ágyban aludt, agyon is lőtte.

** *(A kelet-ázsiai expeditió)* a mult héten érkezett tudósitás szerint, április hó 28-án elérte utjának egyik czélpontját, Siamot, melylyel keresk. szerződést fog kötni. A siami király hajói üdvlövésekkel fogadta az expeditiót; a melyből Petz admirál a siami kormány által kirendelt gőzösön Bangkokba ment s ott Kralakom nevü kormány elnökkel értekezett, s két nap mulva volt a királynak bemutatandó; a siami kormányférfiak előzékeny magaviseletet tanusitanak. Innen az expeditió Cochinchinába, s aztán Hongkongba folytatja utját.

☛ **Azon t. előfizetőink, kik csupán a Vasárnapi Ujságot járatják, mai számunkkal veszik lapunk 1869. évi első rendkivüli mellékletét. A V. Ujság és P. Ujdonságok együttes előfizetőinek a P. Ujdons. legutóbbi számával küldetett szét.**

Nemzeti szinház.

Péntek, junius 25. *„Testvérek.“* Szinmű 1 felv. Irta Göthe; ford. Paulay Ede. — És *„Tiszaháti libácska.“* Vigj. 2 felv.

Szombat, junius 26. *„Alvajáró.“* Opera 2 felv. Zenéjét szerz. Bellini.

Vasárnap, junius 27. *„Két Barcsai.“* Eredeti dráma 4 felv. Irta Jósika Miklós.

Junius 28-kától julius 27-kéig, a nyári szünidő alatt a szinház zárva lesz.

Szerkesztői mondanivaló.

— **Debreczen.** F. G-né. A megbizásban szivesen eljártunk. A kérdezett siremlék munkában van.

— **Csécse.** E. G. Mig valamely czikket teljesen nem látunk, közölhetése iránt határozottan nem nyilatkozhatunk. Ily s hasonlárgyu értekezéseket különben szivesen veszünk, csak igen szárazan tartva ne legyenek s tulságos hosszura ne terjedjenek.

— **A szüreti előhang**-nak nem ártana egy kis átdolgozás. A nak-nek versféle rimek ily gyakran nem járják. A befejező strófa is a megelőzőhöz képest, nem jelez emelkedést.

— **Pest.** H. G. Miután a küldemény már máshol is megjelent s a tárgy nagyon ismeretes, nem közölhető.

— **Jászberény.** P. A. L. A. „P. U.“ üzleti tudósitásaira folytonos gond van forditva. Megtörténik néha, hogy egy vagy más kisebb forgalmu ezikk kimarad vagy csak középárakkal van jegyezve, de minden nevezetesb czikk kellő figyelemben van tartva. Egyébiránt igyekezni fogunk a helyes észrevételnek eleget tenni.

— **A Meszes alatt.** M. A. Az igért szilágysági vázlatokat várjuk. „Ne várjuk hiába!“

Nyilt tér.*)

Benedek Aladár, mint szerkesztő és kiadó tulajdonos uj előfizetést hirdet julius 1-től **„Ujvilág“** czimü szépirodalmi, társadalmi, ismeretterjesztő és kritikai lapjára, megfelelő külön divatrészszel a **hölgyek** számára.

Az előfizetők juliusban (2—3 frtos értékü) diszes *m lapot* kapnak 40 kr. csomagolási dijért, és félévenként egy-egy *zongoramüvet* dijtalanul. A **hölgyek** minden 2-ik szám mellett egy-egy csinos *divatképet, himző- és horgoló-mintát, ruhaszabás rajzot* s a t.

A lap előfizetési ára negyedévre (jul.—szept.) **2 frt.** Divatrészszel **2 frt 60** kr. Félévre **4 frt**; divatrészszel **5 frt.** — Az első félév (1869. jan.—junius) folyamát is meg lehet szerezni **3 frtért**, divatrészszel, vagy a nélkül.

Az előfizetések *julius* hóban folyvást elfogadtatnak, melyek kéretnek egyszerüen az **„Ujvilág“** *szerkesztői és kiadói hivatalának* (Pest, papnövelde utcza 2. sz.) küldetni.

*) E rovatban közlött czikkekért csupán a sajtótörvények irányában vállal felelősséget a *Szerk.*

SAKKJÁTÉK.

501-dik sz. f. — Zagyva Imrétől (Debreczenben.)

Sötét.

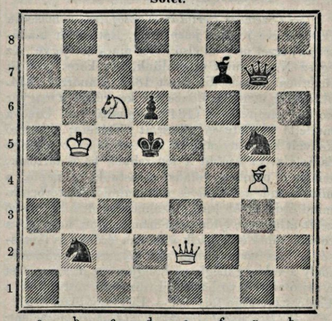

Világos.

Világos indul s az 5-dik lépésre mattot mond.

A 496-dik számu feladvány megfejtése.

(Czenthe Józseftől, Miskolczon.)

Világos.	Sötét.	Világos.	Sötét.
1. Vh4—h6	Kd4—e4: a)	1.	Kd4—c4:
2. d2—d3‡	Ke4—f5	2. Vh6—e3	b4—b3
3. Fc4—e6 matt.		3. Ke3—c3 mattot.	

Helyesen fejtették meg: *Veszprémben:* Fülöp József. *Harasztiban: gr.* Festetics Bennó. — *Londonban:* Gorgias Viktor. — *Csákváron:* Kling Iván. — *Gelsén:* Glesinger Zsigm. — *Karczagon:* Kacsó Lajos. — A *pesti* sakk-kör.

A **Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok** mindazon t. előfizetői, kiknek előfizetési idejök junius végével lejár, tisztelettel kéretnek, hogy előfizetésüket minél előbb megujitani szíveskedjenek, ☛ nehogy a lap küldésében részükre megakadás történjék. ☚

Előfizetési feltételek

A VASÁRNAPI UJSÁG

és

Politikai Ujdonságok-ra

(„Országgyülési Beszédtár“-ral s más rendkivüli mellékletekkel.)

Postán küldve vagy Budapesten házhoz hordatva:

A két lap együtt:

félévre (jul.—decz.) . . . . . **5** ft. — kr.

Csupán Vasárnapi Ujság:

félévre (jul.—decz.) . . . . . **3** ft. — kr.

Csupán Politikai Ujdonságok:

félévre (jul.—decz.) . . . . . **2 ft. 50** kr.

Fölhivjuk a t. közönség figyelmét azon körülményre, hogy f. évi január eleje óta e *lapok terjedelme tetemesen növekedett*, s e mellett a kiadó minden félév végén ugy a „Politikai Ujdonságok“, mint a „Vasárn. Ujság“ előfizetőinek *rendkivüli képes melléklettel* szolgál.

☛ Tiz előfizetett példányra gyüjtőinknek tisztelet-példánynyal kedveskedünk.

☛ A pénzes levelek bérmentes küldése kéretik.

A Vasárn. Ujság és Polit. Ujdonságok kiadó-hivatala.

(Pest, egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

HETI-NAPTÁR.

Hónapi- és hetinap	Katholikus és protestans naptár	Görög-orosz naptár	Izraeliták naptára	Nap hossza	Nap kél	Nap nyug.	Hold hossza	Hold kél	Hold nyug.
	Junius	Junius (ó)	Thamuz	f. p.	ó. p.	ó. p.	f. p.	ó. p.	ó. p.
4	**Vasár** C 7 Ulrik püsp.	C 6 Osoas	22 E 2 Özséb	25	102 25	4 12	7 56	39 5	0 51
5	Hétfő Vilmos apát	Czirilla	23 Agrippa	26	103 22	4 13	7 55	251 58	1 23
6	Kedd Izaiás pr., Pallád.	Ezajás	24 Janos szül.	27	104 20	4 14	7 55	64 52	1 56
7	Szerda Vilibald püsp.	Eszter	25 Febronia	28	105 17	4 15	7 55	78 6	2 34
8	Csüt. Kilián püsp.	Gillyén	26 Dávid rem.	29	106 14	4 16	7 54	91 42	3 20
9	Pént. Lukreczia ●	Anatolia	27 Péterf. b. v.	1 Ab Ros.	107 11	4 17	7 53	105 36	4 17
10	Szom. Amália szűz	Ilma, Rufina	28 Cyrill	2 S. Simhu	108 8	4 17	7 53	119 47	5 24

Hold változásai. ● Ujhold 9-éa 2 óra 54 perczkor délután.

TARTALOM.

Gróf Gyulay Lajos (arczkép). — Születés-napom. — Lengyel ravaszság (folyt.). — Az Angyalvár és hidja Rómában (képpel). — A josefstadti fogoly-életből (képpel). — Nagy-Kövesd (képpel). — A viz befolyása egészségünkre. — A népszámlálás. — A pesti torna egylet tagjainak nyilvános disztornázása a Zugligetben. — Utazás a holdba (folyt., képpel). — Egyveleg. — **Tárhaz:** Irodalom és müvészet. — Közintézetek. egyletek. — Egyház és iskola. — Ipar, gazdaság, kereskedés. — Mi ujság? — Nemzeti szinház. — Szerkesztői mondanivaló. — Nyilt tér. — Sakkjáték. — Heti-naptár:

Felelős szerkesztő: Nagy Miklós. (L. magyar-utcza 21 sz.)

HIRDETÉSEK.

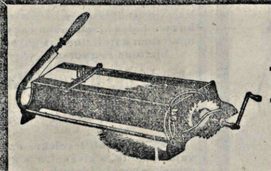

URAKAT KÜLÖNÖSEN ÉRDEKLŐ CZIKKEK,

ajánlva

KERTÉSZ és EISERT

diszmü-kereskedésök által

Pesten, Dorottya-utcza, 2. sz., a „magyar király“ czimü szállodával szemközt.

Dohányvágó-gép. *Hosszu kisérletek után, sikerült egy dohányvágót szerkeszteni, mely tökéletesen vasból készült s melynél kezeskedhetünk hogy minden igénynek megfelel. A dohányt ezen gép segitségével törökmódon hosszúra, vagy magyarmódon kockára vághatni. Darabja 13 ft 50 kr.*

Törökdohány-szelence. Külseje florentini barna bronce-ból, belseje kőedényből s oly előkészülettel ellátva, — hogy a dohány nedvességi fokát tetszés szerint szabályozni lehet. Dar. 3 ft 30 kr.

Narguillierek, a jelenleg oly annyira kedvelt keleti dohányzó-palaczkok, melyeknél a füst vizen hatván keresztül, tökéletesen lehütetik, hosszú hajlékony szárral, kisebbek agyagpipával 2 ft 25 kr, tajtpipával cigarettnek is használhatók 3 ft 50 kr, nagyobbak 4 ft 50 kr, 5 ft 50 kr, 6 ft 50 kr, nagyok és diszesek 9 ft.

Dohányzó-készletek.

Egyetemes készlet, hollandiaiakú tajtpipát, három szivar- és egy cigarett-szopókát tartalmazó, diszes börtokban, darabja 5 ft 60 kr.
Dohányzó-szekrénykék, diszes fából s még gazdagabban és sok-félékben felszerelve, ajándékokhoz különösen alkalmasak, 4 ft 80 kr, 7 ft 50 kr, 8 ft 75.
Cigarette-készlet, kissebb és nagyobb tajtszopókat, dohány- tartót, gyujtószert, kanőczot és szivarpapirt tartalmazó kiszerü diszes tokban 4 ft 50 kr.
Mobil-gyujtószer, egy szivarszopókát, kanőczot és gyufákat tartalmazó kis zsebbeli tok 1 ft 50 kr.

Török-dohányzó-készletek. utra és kiránduláshoz igen ajánlhatók. — Kis tajt-csibukot széjjel rakható megyfaszárt, két szivarszopót és dohánytartót tartalmazó tokban 4 ft.
Nagy tajt-csibukot, széjjel rakható megyfaszárt, cigarett szopókát és dohánytartót tartalmazó tokban 6 ft 50 kr.
Szintén ilyen széjjelrakható fekete szárral 7 ft.
Szintén ilyen, nagy faszárral, másodrendü pipával 2 ft 75 kr.
Kis törökdohány-készlet, kupakos agyagcsibukot, szivar-szopókát, cigarett-felvetőt, és dohánytartót tartalmazó kis börtokban 2 ft 20 kr.

Dohányzó sétabotok, csibuszár gyanánt használhatók, különféle kiállításuak 2 ft 70 kr, 3 ft 60 kr, 4 ft 50 kr, 5 ft 40 kr, 10 ftig.

Legjobb zsebbeli gyufatartók, Pakfongból, szilárdan készülve, minden egyes darab czégünkkel ellátva, a legnagyobb szélben is használhatók.
1. szám, rövid kanőczczal ellátva, 85 kr.
2. sz. kanőczczal és szivarmetszővel 1 ft 25 kr.
3. sz. hosszabb kanőczczal és szivarmetszővel 1 ft 50 kr.
4. szám. gyergyáskával 1 ft 50 kr.

Angol szivartárak sárga patent-börből készitve, vállba akasztható szíjjal, útra és kiránduláshoz igen alkalmasok, 25 darab 3 ft 30 kr, 50 darab 4 ft 40 kr és 75 darab 5 ft. Szintén ilyen különféle nagyságú szivartárczák 1 ft 50 krtól 4 ftig.

Zsebbeli szerszámkések, igen csinosak, kenyér- és tollvágó késeket, ollócskát, körömtisztitót, fogvájót, fülkanálkát sat. tartalmazók, szaruba 2 ft, 2 ft 60 kr, teknősbéka-héjba 2 ft 50 kr, 3 ft 40 kr, 4 ft és 4 ft 50 kr, gyöngyházba foglalva 2 ft 60 kr és 2 ft 50 kr.

Kitünő Lefaucheux-revolverek.

Marok-revolverek simák és vésettek 10 ftól 20 ftig.
Mignon-zsebbeli revolverek simák 15 ft.
Sima jóki szitmányü revolverek 7 mm. 17 fr, 9 mm. 18 ft, 12 mm. 20 ft.
Szintén ilyenek, minden egyes alkatrészük kovácsolt aczélból, minden darab pontosan belőve s czégünkkel ellátva, 7 mm. 24 ft 50 kr. 9 mm. 26 ft, 12 mm. 27 ft 50 kr.
Finomabb kiállításuak, szép vésésekkel, arany és ezüst berakattal, ébenfa, elefántcsont agyakkal sat. 28 ft-tól 50 ftig.
10- és 12-lövetü revolverek, különböző kiállításuak 40 ftól 60 ftig.
Zsebbeli pisztolyok egyesővűek párja 2 ftól 10 ftig.
kétcsővűek 5 ft 60 krtól 15 ftig.

Lefaucheux — Percussiós egy-csövü — két-csövü
42 ftól 100 ftig — 7 ft 50 krtól 18 ftig — 13 ft 50 krtól 60 ftig

vadászfegyverek dús választékban.

Flobert-féle szoba-pisztolyok és puskák,
a lövésnél nem durranván, szintúgy a szobában mint a szabadban, igen kellemes mulatsággal párosult gyakorlathoz a czéllövésben igen ajánlandók,
kissebb pisztolyok darabja 9 ft,
nagyobb pisztolyok darabja 13 ft. 50 kr.
Puskák madarakra is használhatók. 6 mm 19 ft, 9 mm. 21 ft.
Töltények száza 6 mm. golyóval 85 kr, 9 mm golyóval 2 frt 85 kr, 6 mm. sörettel 3 ft, 9 mm. sörettel 5 ft 50 kr.
Vasból készült czéltáblák, tölthető mozsárral és kiugró bohóczczal, dbja 9 ft 80 kr.

Védőgyürük, vagyis az ugynevezett „életmentők a mellényzsebben“, melyek mágnetizmatás esetében igen hathatós, mindig magánál hordható védőgyveri képeznek, öntött vasból 55 kr, aczélból 1 ft 50 kr, diszesebbek börtokban 1 ft 50 kr.

Francia órák 36 óráig járó müvel s elzárható felkeltővel, mely minden kivánatos órában éles, csengő hangon ébresztő, ügyes alakjánál fogva pedig tükrözben is használható. Darabja 6 ft 50.

Kerti fecskendők (angol patent), bármily vizedénynyel mindenkor, den további előkészületek nélkül használhatván, egyszerü használati modjuk s erős hatásuknál fogva meglepők. Kisebb 10 ft. 80 kr, nagyobbak 16 ft 50 kr.

Rugany eső-öltönyök

	kicsiny	közép	nagyok
battist-bélléssel	10 ft 75	12 ft 50	13 ft 50
Finom orleans-bélléssel	15 ft 50	18 ft 25	19 ft 50
Fehérek, igen elegansak		16 ft 85	19 ft 60

Lovagló s kocsizó köpenyek újjakkal és batist-béléssel 15 ft, 19 ft.

Zsebbeli pénztárcza (angol patent), sárga patentbőrből, szilárdan készülve, apró és papirpénznek használható 2 ft.

Angol nadrágtartó sárga patentbőrből, minden varrás nélkül, s ennélfogva igen tartósan készülve 2 ft 30 kr.

Gazdasági lámpások törés és tűz ellen mentesek, olajlámpákkal, kicsinyek 1 ft 90 kr, közöpszerüek 2 ft 65 kr, nagyok 3 ft 40 kr.

Kitünő látcső közép nagyságú, 3 kivonással, külseje chagrin-börbe foglalva, kiránduláshoz és útra igen ajánlandó, darabja 7 ft 50 kr

A jelenleg oly elcsó postai vitelbér lehetségessé tevén, a kivánt tárgyakat gyorsan, csekély költség és utánvét mellett elküldhetni, igyekezetünk oda irányúl, levélbeli megbizásoknál, a belénk helyezett bizalmat, a rendelmények gyors és pontos eszközlése által megérdemelni. Meg nem felelő tárgyak visszaküldhetők.

Legszebb és legolcsóbb képes folyóirat.

Előfizetési felhivás

a

TARKA VILÁG

és

KÉPES REGÉLŐ

szövegben és rajzokban dús változatosságu folyóiratra.

Előfizetési feltételek:

Postán küldve, vagy Buda-Pesten házhoz hordatva.

Félévre (julius—deczember) . . . . . **3** ft. — kr.
Évnegyedre (julius—szeptember) . . . . . **1** „ **50** „

☛ Folyó évi januártól kezdve teljes számu példányokkal még folyvást szolgálhatunk. Előfizetési ár (január—junius) 3 frt.

☛ **A pénzes levelek bérmentes küldése kéretik.**

☛ Gyüjtőinknek tiz előfizetett példány után tisztelet-példánynyal kedveskedünk. **A „Tarka Világ és Képes Regélő“ kiadó-hivatala,**

(2—3) (Pest, egyetem-utcza 4-dik szám alatt.)

Előfizetési felhivás

GAZDÁSZATI KÖZLÖNY

(1869)

eddig „Falusi Gazda“ czimü időszaki lap 9. évi folyamára.

Kiadó-tulajdonos: **Heckenast Gusztáv.** Felelős szerkesztő: **Wágner László,** a m. k. Józsefmüegyetemen a gazdászat tanára stb.

Előfizetési ár:

Egészévre . . . . . **6** ft. — kr.
Félévre . . . . . **3** „ — „
Negyedévre . . . . . **1** „ **50** „

Az előfizetési pénzeket a **„Gazdászati Közlöny“** kiadó-hivatalának (Pesten, egyetem-utcza 4-ik szám alatt), a lap szellemi részét érdeklő közlemények és levelezéseket pedig a **„Gazdászati Közlöny“** szerkesztőségéhez (Pesten, bálvány-utcza 18-ik szám alatt) kérjük beküldeni.

☛ **A „Gazdászati Közlöny“** megjelenik negyedrétü 5 ívnyi havi füzetekben, **számos képpel,** minden hó 15-én.

A „Gazdászati Közlöny“ kiadó-hivatala

(2—3) (Pesten, egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Revolverek.

A t. cz. **vidékiek** és **utazók** személy-biztosítására ajánlhatom **legjobb rendszer szerinti** és **jól kipróbált revolvereimet**, melyekkel egy **perez** alatt 6 erős és biztos lövés tehető; ugyanannyi idő alatt pedig ujra megtölthetők. Ily revolverek **az önvédelemre** minden eddig feltalált fegyverek közt legbiztosabbak.

Legnagyobb választékban nálam, következő árak mellett kaphatók u. m.

1 **Revolver** 6 lövéssel 7 millimetternyi	. . . . .	17	fttól	25 ftig.
1 » ismét nagyobb 6 lövéssel 9 millimetternyi	. . . . .	20	»	35 »
1 » ismét még nagyobb 6 lövéssel 12 millimetternyi	. . . . .	22	»	40 »
1 kisebbszerü **zsebrevolver** (Faust-Revolver), mely zsebben kényelmesen hordható	. .	10	»	20 »

Ezenkivül minden hozzátartozó tok és töltésekkel is szolgálhatunk.

Nem tetszés eseteben a fegyver 14 nap alatt kicseréltetik.

494 (5—16)

Unschuld Ede,

fegyverkészitő és kereskedő Pest, váczi-utcza „a levélhez.“

Vidékről megrendelések a leggyorsabban utánvét mellett eszközöltetnek.

Nyári idény 1869.

Homburgi fürdő

M. Frankfurt mellett.

A **homburgi források gyógyereje** mindazon betegségekben érvényesiti nagyszerü hatását, melyek a gyomor és altest háborgatott működéséből képződnek, a szervekre jótékony ingert gyakorolnak s a megrongált czirkulációt tevékenynyé teszik, s az emésztő képességet rendezik; mirigy s altesti idült bajokban különösen a **máj** és **lép**, **sárgaság** s **köszvényre** nézve csodaszerü hatást gyakorolnak, s olynemü betegségekben is, melyek az idegrendszer tulfeszitett izgatagságából származnak, a homburgi ásványvizek használata felette nagy hatással birnak.

A **fürdőházban** nemcsak egyszerü ódesfürdők, hanem orosz-gőzfürdők, valamint sós- és tűfenyü-fürdők, anyalúg, korpa, kén- és fürdő-szappan hozzáadásával vagy a nélkül — szolgáltatnak.

Idült bőrbajok ellen, néhány év óta kitünő eredménynyel szappannal vegyitett ásványkátrány-fürdők is alkalmaztatnak.

A már évek hosszusorán át fenálló hidegviz-gyógyintézet, (a pünkösdi kutnál) a t. cz. közönség számára ugy mint ezelőtt, ugy most is nyitva áll. Ezenkivül oly betegek, kik a hidegviz gyógymódot rendesen használni akarják, azok dr. Hitzel urral, ki kizárólag a hidegviz-gyógyintézet vezetésével van megbizva, — mint az intézetben, mint saját lakásán naponként értekezhetnek.

Savó, a svájczi Alpensennen-ből, (Appenzell kantonban) kecsketejből kettős elválasztás által készittetik, s reggel a forrásoknál a szükséglethez képest vagy magában, vagy vegyitve különnemü ásványvizekkel — szolgáltatik.

A nagyszerü **társalgási ház**, egész éven át nyitva áll; magában foglal pompásan diszitett helyiségeket, ezek közt egy nagyszerü bál- s hangverseny-terem, egy étkező- s kitünő szellőzetü billiárd-terem, több izletesen diszitett játszó-termek, kávé és dohányozó szoba.

A nagyszerü **olvasó-kabinét** a t. cz. közönség számára minden dij nélkül folyvást nyitva áll, ellátva: a legolvasottabb német, franczia, angol, olasz, orosz, lengyel és holland politikai és szépirodalmi lapokkal, a pompás étterem, melyben étlap szerint lehet étkezni, a gyógykert szép asphalt erkélyére vezet; a konyha a hirneves Chevet-re van bizva Párisból. A gyógy-zenekar, mely 40 kitünő tagot számlál, naponként háromszor u. m. reggel a forrásoknál, délután a kert zene-pavillonában s este a bálteremben játszik.

Augusztus 7-től szeptember végéig az idő, ismét a kedvelt olasz opera által fog betöltetni a hirneves Orsini karmester vezetése alatt, melyre az ünnepelt primadonna **Patti Adeline** van ujolag megnyerve, hasonlókép **Nicolini, Agnesi, Verger** stb. kitünő énekesek.

A t. cz. közönség mindezeken kivül, egy, itt még soha nem létezett mulatsággal fog meglepetni; — ugyanis a párisi palais-royal szinház, szükséggé vált javitások miatt rögtön bezáratván, e szinház tagjai egyidőre szabadságoltattak, mi közben a gyógyintézet igazgatása nem mulasztá el e kitünő és 38 személyből álló társaságot megnyerni és 10 előadásra — mely julius 3-tól augusztus 3-ig tart — szerződtetni. E müvészek előadásai, mint tudva van, igen szeszélyesek s kedélyesek, s mit sem fognak mulasztani, hogy a t. cz. közönség tetszésnyilvánitásait, kiérdemeljék.

A homburgi fürdő, a rajna és bajor-osztrák vasuthálózat bevégzett épitésével, Európa kellő közepén fekszik. Bécsből 24, Berlinből 15, Párisból 16, Londonból 24, Brüssel és Amsterdamból 12 óra alatt érünk oda, (közvetlen vasuti összeköttetés levén Homburgik). Frankfurt és Homburg közt naponként 18 vonat tartja fenn (ide s oda) a közlekedést, — utolsó menet 11 órakor — s a vendégeket fél óra alatt szállitja, mely által alkalom nyujtatik Frankfurt nevezetességeit, szinház, hangverseny s más egyéb esti mulatságokat meglátogatni. 544 (4—10)

Valódi Pagliano syrup.

Folytonos panaszok, s hamisitott syrupok megvizsgálás végetti hozzám intézése, — hogy valjon azok folyadékos tartalma az általam készitettekkel *azonosok-e*, inditatva érzem magamat ezennel kinyilatkoztatni, hogy vevőim vannak Ausztria s Magyarországban, kik ugyan általam láttatnak el a *vértisztitó syruppal*, de hogy nem *hamisitják-e* azt maguk is meg = mert az utánzottak olcsóbbak = az ellen vitatkozni nem akarok, s minthogy ismert czégek ellen is fektisznek előttünk panaszok s továbbá hogy syrupom iránt jogtalan eladók által a birodalom meg ne ingattassék, kinyilatkoztatom, s fájdalom! ismert dolog előttem, hogy olasz ágensek, mint *Benvenuti E., Steininger* egykori titoknokaim, nevem alatt megrendeléseket fognak el, s bizományosaikat hamisitottakkal látják el! melyek az én üvegcsimmel agyan hasonlók, de melyek a testnek s egészségnek felette ártalmasak. E tekintetben, s a t. cz. közönség megnyugtatására, az általam készitett valódi Pagliano syrup egyedüli főraktárosát Giergl István kir. szab. kártya-gyárost egész lelkiismerettel ajánlom s mutatom be, (lakása „Deák Ferencz“ utcza 6. sz. Pesten,) hol a szenvedő emberiség számára üvegcsője **1** ft. **40** kr. folyton kapható. **Pagliano Hyeron.**

tanár Florenczben.

559 (2—5)

Titkos

betegségeket

még makacs és üdült bajokat is ugy kórodában, mint magán gyakorlat folytán **több ezer betegen** legjobbnak bizonyult mód szerint, sokszor **a nélkül, hogy a beteg hivatásában vagy életmódjában gátoltatnék, gyökeresen, biztosan** és **gyorsan** gyógyit

Med. dr. Helfer Vilmos

Pest, király-utcza 27. szám Medetz-házban, 1-sö emelet, délelőtt 7—9-ig, délután 1—4 óráig.

Dijazott levelekre azonnal válaszoltatik, s kivánatra a gyógyszerek is megküldetnek.

501 (10—12)

Régi pénzeket

és mindennemü **régiséget, drágakövet, lovagló és nyeregszerszámokat lótakarókkal együtt, arany, ezüst** és **drágakövekkel kirakva**; továbbá **gyöngyöt, szineskövet, aranyat, ezüstöt, ásványokat** vesz és cserél a legmagasb áron.

Régiségek és természetiek irodája,

Pesten, Dorottya-utcza a Lloyd épületben, 14. sz. a.,

hol egy nagy választéku raktár mindeknemü **régiségek, régi pénzek, gompok, övek** és **mentéktökből a legolcsóbb áron,** ugyszintén egy nagy raktár **ásványok, lepkék, bogarak, madárbőrök, tojások, szemüvegek** is találhatók. 560 (1—4)

Árverési hirdetmény.

Folyó évi julius hó 15-kén délelőtti 9 órakor alólirt tisztség irodájában megtartandó harmadik árverésen Zemplénmegye Kis-Tokaj helységében „Molnár lak“ elnevezés alatt ismert köbül és vályogból szilárdan épült, zsindely tetőzetü, két tágas szobát, egy konyhát és négy marhára való istállót tartalmazó tökéletesen lakható karban lévő ház, 1426 négyszög ölnyi legjobb minőségü beltelekkel, örök áron fog eladatni. — 10% bánatpénzzel ellátott bélyegjegyes irásbeli ajánlatok a szóbeli árverés megkezdéseig szinte elfogadtatnak. Az adás-vevési feltételek a tiszti irodában megtekinthetők. 561 (1—3)

Kelt Tokajban, 1869. jun. hó 28.

M. k. uradalmi tisztartóság.

Haszonbéri hirdetmény.

A karczagi reformált egyháznak Karczag város határában fekvő, két darabban összesen 138 catastralis holdat, s 901 □ ölet tevő szántóföldbirtoka f. évi október 1-jétől számitandó 8 évre e folyó évi julius 18-án és esetleg folyó év aug. 8-án mindkét izben reggeli 9 órakor a városházánál tartandó nyilvános árverésen haszonbérbe kiadatni szándékoztatván, erről a bérleni szándékozók oly kijelentéssel értesittetnek, hogy az 550 ftnyi kiáltási árnak 10%-jával magukat ellátva jelenjenek meg.

Egyébiránt zárt-haszonbérlési ajánlatok is elfogadtatnak s a feltételek az egyházgondnoki hivatalnál előre is megtekinthetők.

Kelt Karczagon, 1869. junius 21-én tartott egyháztanácsi ülésből. 562 (1—3)

Előfizetési felhivás

az

Egészségi Tanácsadó

1869-iki második félévi folyamára.

Ára julius—decemberre **2** ft. — **Egész évre 1869 elejétől kezdve 3 forintért szolgálunk.**

Nyolcz előfizetőt gyüjtőnek tiszteletpéldánynyal kedveskedünk; tiznél többet gyüjtőknek felül egy diszkötéses mult évfolyami példánynyal, a legtöbbet gyüjtőnek mind a négy évfolyami példányokkal tisztelkedünk.

Pest, Sebestyén-tér 4-ik szám alatt. 553 (5—6)

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomatott saját nyomdájában Pesten 1869 (egyetem-utcza 4-ik szám alatt).

28-ik szám. **Tizenhatodik évfolyam.**

Pest, julius 11-én 1869.

Előfizetési föltételek: a **Vasárnapi Ujság** és **Politikai Ujdonságok együtt:** Egész évre 10 ft. — Fél évre 5 ft.

Csupán Vasárnapi Ujság: Egész évre 6 ft. — Fél évre 3 ft. — **Csupán Politikai Ujdonságok:** Egész évre 5 ft. — Fél évre 2 ft. 50 kr.

Hirdetési dijak, a **Vasárnapi Ujság** és **Politikai Ujdonságokat** illetőleg: Egy négyszer hasábzott petit sor vagy annak helye egyszeri igtatásnál 10 krba, háromszori vagy többszöri igtatásnál csak 7 krba számittatik. — Kiadó-hivatalunk számára hirdetményeket elfogad **Bécsben: Oppelik Alajos,** Wollzeile Nro. 22. és **Haasenstein és Vogler** Wollzeile Nro. 9. — Bélyeg-dij külön minden igtatás után 30 krajczár.

Honvéd törzstisztek.

Honvédelmünk szervezése, lassan ugyan, de halad. Különbözőleg természetesen az 1848-ki szervezkedéstől, midőn a fenyegető veszély sürgetése s nyomása alatt, s a körülmények által szitott lelkesedéstől hajtva, gyorsan alakultak egymásután a zászlóaljak, s alig felszerelve egyenesen csatába vitettek. Most kül- s belháboru fenyegető veszélye, közelben legalább, nem mutatkozik, de lehetősége s vele a honvédelemre való készülés szüksége mindig megvan. Kormányunk annálfogva sulyos mulasztást követne el, ha a hadsereg kiegészitő részét, s reméljük: egy leendő magyar hadsereg magvát képező honvédség szervezésén siettetés és elhamarkodás nélkül, de folytonosan nem munkálkodnék.

Más alkalommal szólottunk a honvédek katonai tanfolyamáról, s bemutattuk azon jeleseink egyikét, kik az egyetem mellett föláliitott katonai tanfolyamban leendő honvédeink katonai kiképzésén működnek. Politikai testvérlapunkban a honvédtoborzások, a keretek fölállitása stb. körül történt s történő mozzanatokról értesültek olvasóink. Most a törvényben meghatározott honvéd-kerületek parancsnokaival ohajtjuk megismertetni olvasóinkat, s jelenleg közülök háromnak arczképét s életrajzi vázlatát mutatjuk be. Mind hárman az 184$^{8}/_{9}$-ik évi függetlenségi harcz bajnokai s nemcsak uj, hanem régi honvédek egyszersmind.

I. Czillich Ede,

m. kir. honvéd-ezredes és budai kerületi parancsnok.

Czillich Ede Budán, 1813-ban született s ugyanott végezte iskolai tanulmányait is; de már 15 éves korában, katonai pályára szánván magát, a 60. számu gyalogezredbe,

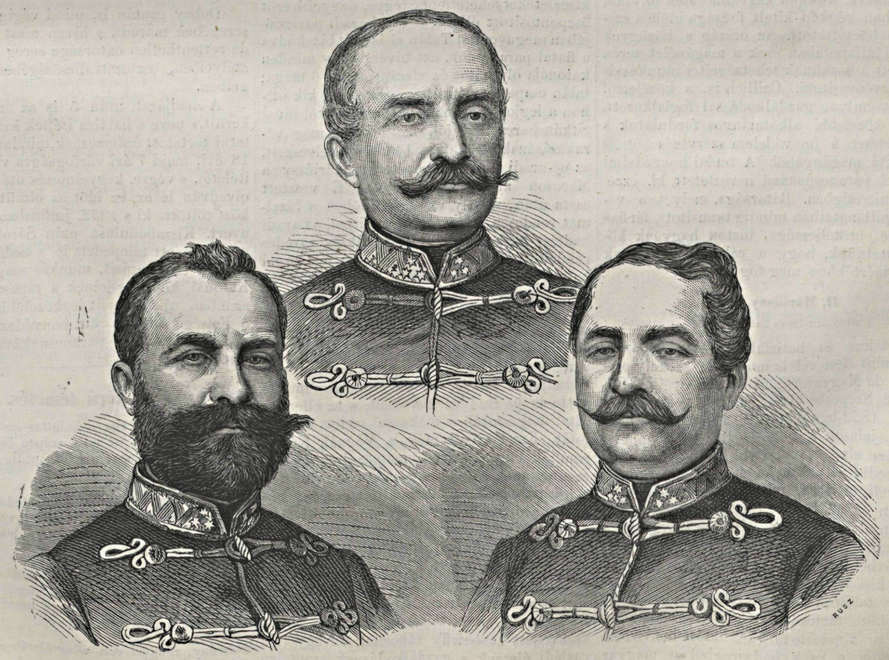

Honvéd törzstisztek.

MÁRIÁSSY JÁNOS. CZILLICH EDE. DOBAY JÓZSEF.